

О.Л. Малахова

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

з вивчення дисципліни

***“УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ БАНКУ
І МОНЕТАРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ”***

ТЕРНОПІЛЬ 2018 р.

Малахова О.Л. “Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання”: -Методичні вказівки з вивчення дисципліни. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. - 65 с.

Автор: *Малахова Олена Леонідівна,*
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи

У методичних вказівках розкривається зміст основних тем курсу „Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання”, що відображають базові теоретичні аспекти організації управління фінансовою стійкістю банків та практичні аспекти його провадження на макро- та мікроекономічному рівнях. Окрім того, значна увага у вивченні дисципліни приділена інструментам монетарного регулювання економіки та їх впливу на забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Методичні вказівки включають опорний конспект лекцій, плани проведення практичних занять, тематику рефератів, тестові завдання, питання підготовки до іспиту, список рекомендованої для опрацювання літератури.

Рецензенти: *Балянн Ганна Романівна,*
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Гнатів Віталій Степанович,
начальник Тернопільського відділення № 1
ПАТ АКБ «Львів»

Відповідальний за випуск: *Дзюблюк Олександр Валерійович,*
доктор економічних наук, професор
завідуючий кафедрою банківської справи

Затверджено

на засіданні кафедри банківської справи,
протокол № 8 від “23” квітня 2018 р.

Схвалено науково-методичною радою з фінансів, банківської справи та страхування Тернопільського національного економічного університету,
протокол № 5 від “3” травня 2018 р.

Схвалено науково-методичною радою факультету банківського бізнесу Тернопільського національного економічного університету,
протокол № 6 від “7” травня 2018 р.

ЗМІСТ

1.	ВСТУП.....	4
	1.1. Мета і завдання дисципліни, її роль в навчальному процесі.....	4
	1.2. Тематичний зміст курсу.....	5
	1.3. Розподіл навчального часу за темами.....	7
2.	ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ	8
	Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банку та фактори впливу на неї.....	8
	Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків..	10
	Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків....	17
	Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку.....	23
	Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності.....	29
	Тема 6. Регулювання діяльності банків для забезпечення їх фінансової стійкості.....	34
3.	ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	40
	Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банку та фактори впливу на неї.....	40
	Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків..	41
	Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків	42
	Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку.....	44
	Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності.....	45
	Тема 6. Регулювання центральним банком діяльності банківських установ для забезпечення їх фінансової стійкості.....	46
4.	ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	48
	Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банку та фактори впливу на неї.....	48
	Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків..	49
	Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків	51
	Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку.....	54
	Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності.....	54
	Тема 6. Регулювання центральним банком діяльності банківських установ для забезпечення їх фінансової стійкості.....	55
5.	ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ.....	58
6.	ГЛОСАРІЙ ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ.....	61
7.	СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	62
8.	КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ, НАБУТИХ З КУРСУ	64

ВСТУП

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ, ЇЇ РОЛЬ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Програма та тематичний план дисципліни орієнтовані на глибоке та ґрунтовне засвоєння студентами основ управління фінансовою стійкістю банків, методів її аналізу та оцінювання, які доцільно використовувати в сучасних умовах при проведенні дослідження механізмів її забезпечення. Ця дисципліна відноситься до циклу дисциплін за вибором студента, які формують фаховий світогляд майбутніх економістів. Курс "Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання" охоплює методологічні основи аналізу факторів та критеріїв фінансової стабільності банку, методи та прийоми її визначення, тенденцій розвитку та шляхів її забезпечення тощо. Названий курс повинен сприяти формуванню висококваліфікованих фахівців у сфері банківської діяльності.

Метою курсу "Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання" є вивчення студентами методологічних та методичних питань організації управління банківською стабільністю, чинників, що її забезпечують, методів оцінювання діяльності комерційних банків за допомогою фінансових показників, вибору стратегії управління активами і пасивами та політики управління ліквідністю банків, способів захисту від ризику. Оволодіння цим курсом повинне виробити у студентів навички практичного використання методів та прийомів оцінювання фінансової стабільності банку в процесі прийняття управлінських рішень.

Вивчення курсу "Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання" передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів (економічна теорія, банківська справа, банківські операції, кредитно-комерційна діяльність банків, банківський менеджмент та маркетинг), цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях та практичних заняттях, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

У результаті вивчення дисципліни "Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання" у студентів повинні сформуватися методологічні та методичні знання з питань організації управління банківською стабільністю, чинників, що її забезпечують, методів оцінювання діяльності комерційних банків за допомогою фінансових показників, вибору стратегії управління активами і пасивами та політики управління ліквідністю банків, способів захисту від ризику. Оволодіння цим курсом повинне виробити у студентів навички практичного використання методів та прийомів оцінювання фінансової стабільності банку в процесі прийняття управлінських рішень.

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ КУРСУ

Змістовий модуль 1. Теоретико - методологічні основи фінансової стійкості банків.

Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банків та фактори впливу на неї

Економічна сутність фінансової стійкості банків та її взаємозв'язок з іншими економічними категоріями. Фактори, що визначають фінансову стійкість комерційних банків. Зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на фінансовий стан банку. Принципи забезпечення та критерії оцінювання фінансової стійкості банків. Фінансова звітність як основа аналітичної оцінки фінансової стабільності комерційного банку.

Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків

Система управління фінансовою стійкістю банку та характеристика її елементів. Аналітична оцінка власних, залучених та запозичених коштів. Система управління активами і пасивами комерційного банку. Аналіз та оцінка рівня ліквідності і платоспроможності банківської установи. Аналіз та оцінка прибутковості комерційного банку. Загальна характеристика управління кредитним портфелем комерційного банку.

Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків

Загальна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банків. Коефіцієнтний метод оцінювання фінансової стійкості банківської установи. Інтегральний спосіб визначення фінансової стійкості банку. Рейтингова оцінка фінансового стану банків. Системи комплексної оцінки банківського ризику. Статистичні моделі (системи “попереднього реагування”). Аналіз та оцінка фінансової стійкості банків в Україні.

Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку

Організація процесу управління пасивами та активами в банківській установі. Стратегія формування ресурсної бази банку. Основні цілі механізму внутрішнього управління активами банку. Збір і аналітична обробка інформації. Вибір критеріїв для диверсифікації позик. Встановлення лімітів кредитування і моделювання загальної структури портфеля. Контроль якості кредитного портфеля і коригування його структури на основі системи коефіцієнтів. Визначення дохідності кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами.

Змістовий модуль 2. Монетарне регулювання центральним банком фінансової стійкості банків.

Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності

Теоретичні засади монетарного регулювання банківської діяльності. Обов'язкове резервування як напрям підтримки ліквідності банків. Основні нормативні вимоги щодо діяльності банків в контексті підтримки їх фінансової стійкості. Основні організаційні форми рефінансування комерційних банків.

Тема 6. Регулювання центральним банком діяльності банківських установ для забезпечення їх фінансової стійкості

Банківський нагляд та контроль за діяльністю банківських установ. Режим фінансового оздоровлення банків та заходи впливу щодо забезпечення їх фінансової стійкості. Макропруденційний аналіз фінансової стійкості банків. Стрес-тестування як напрям моніторингу фінансової стійкості банків. Організація регулювання та нагляду за ліквідністю банків у країнах Європи.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ

денна форма навчання

	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Теоретико – методологічні основи фінансової стійкості банків.				
Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банків та фактори впливу на неї.	4	4	20	
Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків.	6	6	20	1
Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків	4	4	20	1
Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку.	6	6	20	1
Змістовий модуль 2. Монетарне регулювання центральним банком фінансової стійкості банків.				
Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності.	4	4	15	1
Тема 6. Регулювання діяльності банків для забезпечення їх фінансової стійкості.	6	6	15	2
Тренінг			4	
Разом 120	30	30	114	6

заочна форма навчання

	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Теоретико - методологічні основи фінансової стійкості банків.				
Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банків та фактори впливу на неї.	2	1	30	-
Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків.	2	1	30	-
Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків	2	1	30	-
Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку.	2	1	22	
Змістовий модуль 2. Монетарне регулювання центральним банком фінансової стійкості банків				
Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності.	2	1	30	-
Тема 6. Регулювання діяльності банків для забезпечення їх фінансової стійкості.	2	1	30	-
Разом 120	12	6	172	-

ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

ТЕМА 1.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НЕЇ

Економічна категорія фінансової стійкості банку в економічній літературі тлумачиться неоднозначно. Аналіз літературних джерел, присвячених банківській діяльності загалом, та питанням антикризового управління комерційними банками – зокрема, вказує на практику спільного використання економічних категорій “надійність”, “стійкість”, “стабільність”, а також визначення однієї категорії через іншу. Проте кожна з них характеризує особливий бік досягнення безпеки банку та успішності його діяльності, хоча вони є близькими за змістом.

Значення терміну „фінансова стійкість”, як правило, досить часто трактується залежно від контексту, використання аналітичних методів та рівня систем, що розглядаються. Такий підхід характеризується відсутністю суворої обґрунтованості та чіткості визначень і досить часто стає причиною змішань понять і невизначеності категорії.

В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості комерційного банку. Так, деякі автори стверджують, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його ліквідності та платоспроможності. Слід зауважити, що ліквідність комерційного банку характеризує механізм перетворення фінансових чи матеріальних активів у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов’язань, а платоспроможність визначається здатністю банку своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов’язання. Це дуже важливі складові, але врахування тільки їх під час визначення фінансової стійкості банку є недостатнім.

Отож, існують різні підходи до визначення поняття фінансової стійкості банків. Його часто ототожнюють з іншими термінами – надійністю, ліквідністю, платоспроможністю, кредитоспроможністю.

Із охарактеризованих вище понять, фінансова стійкість банку є фундаментальною, внутрішньою характеристикою, завдяки якій забезпечується життєздатність, стабільний розвиток комерційного банку у відповідності до обраної стратегії в умовах конкурентного ринку, і, відповідно, потребує врахування вищевказаних категорій. Отже, фінансова стійкість комерційного банку - це його спроможність з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком реалізувати свої функції на ринку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Факторами фінансової стійкості комерційних банків називають певні рушійні сили, що сприяють безпеці банку та його стабільному розвитку, або, навпаки, виступають причинами їх проблемності. Отже, фактори можуть грати як стабілізуючу, так і дестабілізуючу роль.

Фактори фінансової стійкості банку розмежовують на зовнішні та внутрішні. Умовно і зовнішні і внутрішні фактори впливу на фінансову стабільність можна згрупувати за такими напрямками: економічні; правові; соціальні; політичні; техніко-технологічні.

Одним з важливих факторів, що впливають на фінансову стійкість банку, є ситуація в економіці країни. При цьому важливо проаналізувати фактори макроекономічного і мікроекономічного рівнів. Так, необхідно враховувати інвестиційний клімат, стан платіжного балансу країни і рівень дефіциту державного бюджету. Податкова політика також істотно впливає на забезпечення фінансової стійкості банку. Потребують вивчення загальноекономічні фактори, до яких слід віднести такі, як зростання чи падіння виробництва, рівень зайнятості, криза платежів.

Важливе значення мають соціальні і політичні фактори. Причому в умовах подальшої соціальної політики стабілізації суспільства більш повне і послідовне врахування цих чинників повинно відігравати зростаючу роль. Необхідно брати до уваги політику органів управління всіх рівнів, рівень життя, а також рівень довіри до банківського сектору.

Також важливо враховувати групу фінансових факторів, до яких входять: кредитна, процентна і валютна політика Національного банку, стан грошового ринку. Особливий вплив на стан грошового ринку чинить інфляція. В умовах поступового зниження інфляції має місце істотне зменшення ринкових процентних ставок, що призводить до скорочення маржі і відповідно до падіння доходів банку. Це вимагає зміни структури банківських балансів у напрямку підвищення частки довгострокових кредитів.

Отже, виділені групи факторів відіграють системну роль при становленні та функціонуванні банківської системи, а відтак значною мірою визначають ступінь фінансової стійкості банків на грошовому ринку. Слід зазначити, що вони по різному впливають на стан окремого банку, що пов'язано передусім з менеджментом банку, ступенем врахування зовнішніх та внутрішніх груп факторів у процесах управління його діяльністю, а також з пріоритетами кредитної політики, стратегічними та тактичними цілями, критеріями та принципами діяльності банку.

Функціонування фінансово стабільного комерційного банку значною мірою залежить від теоретичного виокремлення та узагальнення принципів його діяльності, серед яких слід розглядати: принцип задовільності фінансового стану;

Принцип наявності мети, політики та стратегії, котрі забезпечують прогресивний розвиток банку; принцип правової досконалості; принцип виваженості соціально-кадрової політики; принцип структурної та функціональної мобільності; принцип технічної озброєності передбачає застосування новітніх технічних та технологічних досягнень для покращення роботи банку; принцип сприятливості зовнішнього середовища.

Отже, чітке дотримання на практиці та організована відповідно до зазначених принципів робота комерційного банку сприятиме його фінансовій стабілізації.

Відповідно до міжнародних стандартів фінансова звітність комерційного банку повинна мати якісні характеристики, тобто містити інформацію, корисну для користувачів. Користувачами звітності комерційних банків України є: інвестори, кредитори, клієнти, контрагенти, органи влади (у тому числі податкова адміністрація), громадськість, керівництво та працівники банку, Національний банк України, міжнародні фінансово-кредитні установи. Вони використовують звітність для того, щоб задовольнити свої різноманітні потреби в інформації.

Отже, фінансова звітність банку являє собою систему взаємопов'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за звітний період. Вона складається з допомогою підрахування, групування і спеціального оброблення даних поточного бухгалтерського обліку.

Фінансова звітність банку дає можливість одержати достатньо повний обсяг інформації, на підставі якої оцінюється реальний фінансовий стан банку, якість управління та рівень ризику. Основною формою фінансової звітності є бухгалтерський баланс, який має власну структуру, відмінну від простої копії залишків на рахунках, але побудовану відповідно до принципів і групувань, зазначених у плані рахунків. Другою основною формою фінансової звітності є звіт про прибутки та збитки, який розробляється у відповідності до вимог міжнародних стандартів з урахуванням національних особливостей.

До статистичної звітності належить звітність про кредитні та депозитні операції в національній та іноземній валюті, процентні ставки, операції з цінними паперами та інші банківські операції.

ТЕМА 2.

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

Управління фінансовою стійкістю банків необхідно розглядати у двох аспектах.

По-перше, у фінансовому, а саме з точки зору дотримання збалансованості та оптимального співвідношення фінансових ресурсів банку за умов підтримання

належного рівня ліквідності й платоспроможності, прибутковості та мінімізації ризиків.

По-друге, у організаційному, а саме з точки зору відповідності організаційної структури банку, його кадрового потенціалу, забезпечення інформаційними технологіями та рівня контролю і банківської безпеки.

Забезпечення організаційної стійкості банку передбачає:

1) відповідність організаційної структури: по-перше, функціональному призначенню банку; по-друге, асортименту банківських продуктів та послуг, який визначається рівнем спеціалізації чи універсалізації банку; по-третє стратегічним і тактичним цілям розвитку; по-четверте, її гнучкість та адаптивність до змін ринкової кон'юнктури;

2) належну організацію міцних та надійних зв'язків з іншими суб'єктами ринкової інфраструктури;

3) компетентність та досвід адміністрації, професійність кадрового потенціалу;

4) організацію систем контролю, які б відповідали нормам чинного законодавства.

На рівні стратегічного забезпечення фінансової стійкості банку виконується загальними зборами акціонерів, спостережною радою і правлінням, КУАП, кредитним комітетом: формулюють ключові стратегічні спрямування, а саме принципи здійснення управлінських рішень на рахунок забезпечення фінансової стійкості. Оптимальну структуру пасивів і активів визначає комітет з управління пасивами й активами та, аналізує якість структури балансу банку, здійснює розробку планову величину залучення ресурсів та їх розміщення в активні операції; затверджує ліміти розривів ліквідності за строками; визначає потреби банку в ліквідних коштах.

На тактичному рівні забезпечення здійснюється, службою внутрішнього аудиту, казначейством, департаментом з ризик-менеджменту. Підрозділ ризик-менеджменту здійснює забезпечення надійного процесу виявлення, оцінки, контролю й моніторингу всіх ризиків діяльності банку. Казначейство банку визначає дефіцит чи надлишок ліквідності внаслідок управління його кореспондентськими рахунками. На службу внутрішнього аудиту покладено обов'язок нагляду за функціонуванням системи внутрішнього контролю, аналіз її адекватності, ефективності та достатності.

На оперативному рівні здійснюється забезпечення через фронт- та бек-офіси. Кваліфікаційний рівень та професійні навички працівників цих підрозділів справляють значний вплив на обсяги та якість залучених і розміщених ресурсів, що, в свою чергу, забезпечує фінансову стійкість банку.

Таким чином, організаційне забезпечення фінансової стійкості банку здійснюється на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях, в якому суб'єкти забезпечення виконують чітко регламентовані функції, що, безперечно, є важливою умовою ефективного управління та забезпечення фінансової стійкості банку. Стійка діяльність банку забезпечується її постійним контролем та оцінкою, метою якої є виявлення потенційних проблем діяльності банків на початкових етапах та застосування відповідних попереджувальних заходів.

Система управління фінансовою стійкістю банку є основою для прийняття управлінських рішень щодо здійснення тих чи інших операцій з надання різних видів послуг клієнтам, а тому вона може бути представлена у вигляді моделі, кожен елемент якої визначає відповідну спрямованість регулятивних заходів у банку з метою забезпечення його ліквідності та прибутковості.

До елементів системи управління фінансовою стійкістю банку слід віднести:

1) організація комплексного аналізу фінансової стійкості банку, яка включає: аналіз власних, залучених і запозичених коштів; аналіз активів та пасивів; аналіз ліквідності та платоспроможності; аналіз доходів, витрат та прибутковості; дотримання банком сукупності економічних нормативів, а саме: обов'язкових, встановлених центробанком та додаткових, встановлених банком для себе самостійно та даних про рух коштів за позичковими операціями;

2) вибір методів оцінювання стану фінансової стійкості банку, а саме: здійснення аналізу за допомогою коефіцієнтного методу, інтегрального способу, бально-рейтингової оцінки діяльності банку або факторного аналізу та визначення на цій основі способів управління ліквідністю комерційного банку;

3) оцінка кількісних і якісних параметрів здійснюваних банком кредитних операцій, що є основою його активів та визначення напрямів оптимізації кредитного портфеля банківської установи.

Отже, основними завданнями управління фінансовою стійкістю банку є забезпечення ліквідності активів банку, підтримання належного рівня його платоспроможності та максимізація загального рівня доходу від активних операцій і передусім кредитування як основної форми розміщення банківських ресурсів.

Підтримання належного рівня фінансової стійкості банківської установи значною мірою залежить від сформованого ним ресурсного потенціалу. Саме тому, досить важливим є проведення детального аналізу власних, залучених та запозичених коштів.

Загалом достатній обсяг власного капіталу (як грошові так і виражене у грошовій формі ліквідне майно) забезпечують економічну самостійність, прибуткову діяльність на ринку фінансових послуг, що в кінцевому підсумку

позитивно відображається на фінансовій стійкості комерційного банку. Власний капітал банку, хоча й займає незначну частку у загальній сукупності ресурсів банку (не менше 8%), проте відіграє значну роль в процесі його діяльності.

Для проведення активних операцій банк формує банківські ресурси (сукупність залучених і запозичених коштів, які належать постачальнику ресурсів), від кількісної і якісної структури яких залежать показники ефективності його діяльності, фінансова стійкість та надійність банківської установи.

Отже, при здійсненні аналізу структури зобов'язань комерційного банку, необхідно враховувати наступне: 1) частку стабільних залишків на поточних рахунках, строкових вкладів та депозитів до запитання; 2) строковість використання залучених коштів, що дозволяє оцінити політику банків у сфері управління ресурсами: довгострокові чи короткострокові вклади переважають в даному банку; 3) ступінь залежності від ринку міжбанківських кредитів.

Таким чином, якість активів може бути оцінена з точки зору рівня їх ліквідності, ризикованості та рентабельності. Активи аналізують, по-перше, ділячи їх на такі групи: 1) ліквідні активи; 2) працюючі активи; 3) неліквідні активи; по-друге, визначаючи динаміку активів у цілому й окремих їх видів за певний період. Звичайно негативним є збільшення частки непрацюючих активів та, відповідно, зменшення робочих активів. Далі, здійснення аналізу полягає у тому, що оцінюють рівень ризику працюючих активів. Зазначимо, що це є необхідністю при визначенні достатності обсягу сформованих резервів, а також для оцінки ефективності управління активами.

При оцінці якості активів особливу увагу слід приділити аналізу та управлінню кредитним портфелем і портфелем із цінними паперами. Зокрема, вони потребують належної оцінки з точки зору їх ризикованості. Крім того, необхідно дати оцінку обсяг сформованих під кредитні ризики резервів та визначити їх достатність.

На якість активів впливають: 1) зміст і характер кредитної та інвестиційної політик комерційного банку; 2) рівень диверсифікованості активних операцій; 3) ефективність управління проблемними кредитами. Звичайно ж, структура та якість активів позначається на рівнях його ліквідності й платоспроможності. Також важливими умовами є не лише кількісне зростання активів, а й якісні зміни, зокрема зменшення частки непрацюючих та проблемних активів.

Якість активів визначають за наступними ознаками: 1) величиною (обсягом) високоліквідних та ліквідних активів; 2) обсягом неякісних активів – прострочені кредити, дебіторська заборгованість, неліквідні цінні папери, нерухомість, що не реалізують; 3) ступенем ризикованості кожної з груп активів; 4) розміром процентного доходу та простроченої заборгованості за кредитами (дані параметри опосередковано характеризують якість кредитного портфеля); 5) величиною

активів, що не дають прибутку або дають його дуже мало; 6) ступеня знецінення активів, вкладених у цінні папери; 7) рівнем іммобілізації активів; 8) величиною штрафів, пені у банку за різні порушення; 9) позицією банку на ринку гарантій, застав та інших позабалансових статей.

Отже, при аналізі структури зобов'язань комерційного банку необхідно враховувати наступне: 1) частку стабільних залишків на поточних рахунках, строкових вкладів та депозитів до запитання, обсяг яких має становити 70%; 2) строковість використання залучених коштів, що дає змогу оцінити політику банку в сфері управління ресурсами: довготермінові чи короткотермінові вклади переважають у даному банку; 3) ступінь залежності від ринку міжбанківських кредитів, частка яких має не перевищувати 5%.

Стратегія управління активами, стратегія управління пасивами і стратегія управління активами й пасивами закріпилися за процесом управління ліквідністю, проте це лише один бік їх цільового призначення, іншою не менш важливою стороною є прибутковість.

Стратегія управління активами базується на певних принципах, зокрема: 1) систематичний моніторинг відсоткових ставок, рівня дохідності з метою визначення найдохідніших секторів економіки і спрямування в цьому напрямку вільних коштів; 2) забезпечення диверсифікації активних операцій та оперативне розміщення вільних коштів на міжбанківському ринку; 3) формування резервів на випадок втрат за кредитними операціями.

Стратегія управління пасивами передбачає активне використання міжбанківських кредитів. Ринок міжбанківських кредитів забезпечує підтримку необхідного рівня поточної ліквідності банків шляхом переливу фінансових ресурсів між учасниками ринку. Рівень ставок за міжбанківськими кредитами визначає ступінь можливих витрат для конкретного банку щодо підтримки необхідних параметрів поточної ліквідності.

Стратегію збалансованого управління активами і пасивами, спрямовують окрім виконання завдань щодо підтримки банківської ліквідності та мінімізації ризику незбалансованої ліквідності, на оптимізацію банківської прибутковості. На прибутковість банку значно впливають: 1) співвідношення темпів зростання (зниження) доходів і витрат банку; 2) середня дохідність окремих активних операцій; 3) питома вага працюючих активів; 4) рух відсоткових ставок за активними і пасивними операціями; 5) структура кредитного портфеля.

Таким чином, виокремлені методи управління активами та пасивами комерційного банку з метою забезпечення його фінансової стійкості на грошовому ринку варто застосовувати на практиці у комплексі, оскільки доповнюючи один одного вони можуть створити найбільш оптимальні умови для ефективного збалансування різних видів залучених ресурсів та вкладень.

Ліквідність відіграє важливу роль у діяльності комерційних банків загалом, так і в забезпеченні належного рівня їх фінансової стійкості зокрема. Банки повинні щоденно підтримувати достатній рівень ліквідності, здійснювати професійне управління останньою, що є необхідною умовою їх самозбереження та виживання. Основний зміст поняття ліквідності полягає у тому, що комерційний банк має здатність до своєчасного перетворення своїх активів у готівкові засоби з метою розрахунку за взятими зобов'язаннями, передумовою чого є необхідність банку зберігати відповідність (баланс) між статтями активу та пасиву (за сумами, строками розміщення та обсягами й термінами залучення).

Загалом управління ліквідністю є складовою більш загального процесу – управління активами та пасивами банку. Тому принципи, стратегії та методи управління ліквідністю повинні узгоджуватися з обраним банком підходом до інтегрованого управління активами та пасивами.

Процес управління ліквідністю банку слід починати з її аналізу, оцінки, визначення потенційних можливостей збереження оптимального рівня ліквідності. За результатами аналізу фактичних даних та прогнозування майбутнього стану банку розробляють фінансові плани. У плані мають бути чітко відображені цільові значення показників банківської ліквідності. Також необхідно визначити проблемні операції, що супроводжуються підвищеним ризиком. Плани, що стають основою стратегії управління ліквідністю, повинні не перешкоджати загальнообраній банківській стратегії, бути об'єктивними та реально оціненими.

Раціональне планування ліквідності повинно базуватися на: 1) вимірюванні ліквідної позиції як за “нагромадженою”, так і за “купленою” ліквідністю; 2) планах щодо підтримки ліквідності у випадку непередбачуваних обставин, які сформовані на основі стрес-тестів; 3) визначенні граничних меж відхилення ризику ліквідності.

Ефективне управління ліквідністю забезпечують можливість банківського менеджменту швидко реагувати на зміну зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на банківську ліквідність. Банк має визначити основні параметри управління ліквідністю у різних ситуаціях, зокрема: 1) в умовах звичайної ділової активності; 2) в умовах кризової ситуації в банку; 3) в умовах загальної фінансової кризи, з метою мінімізації ризику незбалансованої ліквідності.

Ліквідність комерційного банку є основою його платоспроможності. Тому ліквідність можна розглядати як необхідну та обов'язкову умову платоспроможності, контроль за виконанням якої бере на себе не тільки сам банк, а й певний орган зовнішнього контролю і нагляду.

Платоспроможність є головною умовою фінансової стійкості комерційних банків, що впливає на їх можливість виконання функцій, зокрема грошово-

кредитного посередництва (з точки зору виконання платежів за дорученням клієнтів, а також враховуючи процес забезпечення необхідної грошової маси).

Показник платоспроможності – це один із важливих індикаторів фінансової діяльності банку. Згідно із інструкцією НБУ „Про порядок регулювання діяльності банків в Україні”, він визначається як відношення капіталу банку до сумарних активів, зважених за ступенем ризику. Втім слід враховувати, що надмірно високе співвідношення означає нездатність фінансових менеджерів використовувати наявні можливості для розвитку банку і максимізації прибутку (це може призвести до зниження його фінансової стійкості). Водночас, чим менше це співвідношення, тим вищим є прибуток на капітал. Тому банки намагаються знижувати значення показника платоспроможності. Але чим нижчий цей показник, тим більша вразливість банку щодо можливих збитків, а це в свою чергу, відбивається на фінансовій стійкості та надійності банківської установи. Отже, платоспроможність обумовлює можливість банку оплатити вимоги за прийнятими раніше зобов'язаннями.

Прибутковість є одним із важливих факторів, що має значний вплив на фінансову стійкість. Зокрема, зростання прибутку сприяє поповненню резервних фондів з метою покриття збитків від проведення кредитних операцій, позитивно відображається на можливості підвищувати рівень дивідендних виплат акціонерам. Крім того, у випадку підвищення прибутковості, зростає курс акцій банку, він має здатність до проведення додаткової емісії цінних паперів, що дозволяє поповнювати капітал, тим самим підвищуючи рівень його достатності і в кінцевому підсумку позитивно відображається на стійкості фінансового стану банку. З іншого боку, прагнення банків до надприбутків призводить до зростання рівня ризиковості, і відповідно матиме негативний вплив на фінансову стійкість.

Комерційний банк має здійснювати гнучку політику щодо формування переліку послуг, які він надає, враховуючи можливості отримання прибутку. При цьому банку слід враховувати: фактичний попит на банківські продукти та послуги у відповідний момент й у певному регіоні; зміни попиту у перспективі, враховуючи при цьому рівень попиту на нові нетрадиційні послуги; ступінь готовності банків до нових операцій, надання послуг; рівень рентабельності послуг, що надають і запланованих.

Аналізуючи рівень рентабельності, варто звертати увагу на джерела формування прибутку. Позитивна оцінка рівня прибутковості може бути отримана, якщо прибуток формують здебільшого за рахунок процентної маржі та непроцентних доходів. Негативний висновок щодо прибутковості банку може бути одержаний, коли прибуток отримано в основному від доходів за операціями з цінними паперами, від торговельних операцій із валютою, за непередбаченими доходами, а також у зв'язку з відтермінуванням сплати податків. При цьому

особливу увагу слід звертати на прибутковість активів від операцій (до сплати податків та формування резервів під активні операції), а також прибутковість активів після сплати податків. В окремих випадках при збитках від операцій банки показують позитивний фінансовий результат за рахунок зменшення розміру сформованих резервів без відповідного поліпшення якості активів.

Оцінювання прибутковості банку здійснюється за допомогою таких економічних показників: загального показника прибутковості; чистої маржі; прибутковості активів; прибутковості капіталу; прибутковості витрат та чистого спреду.

Щоб оцінити кредитну політику банку, необхідно знати частку виданих позичок у всіх залучених банком коштах. Кредити аналізують за термінами, а позичальників класифікують за галузями й організаційно-правовими формами. При цьому необхідно проаналізувати прострочену заборгованість і причини її появи. На основі класифікації коштів на позичкових рахунках можна оцінити заплановані строки повернення виданих кредитів. Ці дані можуть бути покладені в основу розрахунку відносних показників, що характеризують питому вагу кредитів різної строковості в загальному обсязі наданих кредитів, забезпечених і незабезпечених кредитів у їхньому загальному обсязі, прострочених кредитів у загальному обсязі кредитів різної строковості тощо.

ТЕМА 3.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Методи та прийоми оцінки фінансової стійкості комерційних банків постійно змінюються і вдосконалюються, оскільки можуть змінюватися цілі моніторингу, розширюватися перелік підходів, а також сфера їх застосування.

Зокрема, нинішні підходи до організації моніторингу фінансового стану банків передбачають застосування коефіцієнтного та інтегрального методів оцінки фінансової стійкості, а також рейтингових систем оцінки, комплексних систем оцінки банківського ризику, статистичних моделей (систем “попереднього реагування”), макропруденційного аналізу тощо.

Застосування кожного з даних підходів передбачає виконання відповідних завдань, зокрема: 1) оцінку поточного фінансового стану (стійкості); 2) прогнозування майбутнього фінансового стану; 3) визначення категорії ризику; 4) кількісний аналіз та певні статистичні процедури.

Рейтингові системи, коефіцієнтний аналіз, комплексні системи оцінки банківських ризиків забезпечують оцінку поточного фінансового стану комерційних банків, тобто оцінку їх фінансової стійкості на певну дату. Для оцінки фінансової стійкості банку в майбутньому призначені статистичні моделі.

Коефіцієнтний аналіз полягає у обчисленні фінансових коефіцієнтів, котрі характеризують фінансовий стан банку, з наступним порівнянням отриманих результатів із нормативними (рекомендованими) значеннями. При високій деталізації статей банківської звітності існує можливість обчислити значну кількість фінансових коефіцієнтів, що забезпечує глибину аналізу, дозволяє виявити специфічні риси функціонування банку. За цим методом інформацію про фінансовий стан комерційного банку несуть ті фінансові коефіцієнти, що відібрані та включені до аналізу. Економічна сутність, алгоритм визначення, нормативне (рекомендоване) значення фінансових коефіцієнтів поєднані у змістовні групи, котрі окремо характеризують структуру активів, кредитну діяльність, капітал, структуру зобов'язань, ліквідність, прибутковість, витрати на персонал, кредитні ризики, інвестування, валютну позицію можуть бути подані у наступному вигляді.

Головна концепція інтегрального методу полягає в обчисленні базових коефіцієнтів, котрі найкращим чином характеризують поточний стан комерційного банку, їх зважуванні на відповідні вагові коефіцієнти, котрі характеризують важливість (значимість) кожного базового коефіцієнта; наступному визначенні узагальнюючої оцінки шляхом додавання, чи множення отриманих компонентів.

Адитивна формула передбачає рівномірність зусиль у просуванні від небезпечного стану до фінансово стійкого. Застосування ж мультиплікативної формули буде означати, що для досягнення вершини рейтингу банку, стан якого визначено як задовільний, необхідно докласти значно більші зусилля, ніж відсталому банку досягти статусу задовільного.

Результати інтегрального оцінювання згідно із визначають фінансовий стан комерційних банків, їх впорядкування за зростанням (спаданням) дає можливість зробити обґрунтований висновок стосовно рівня фінансової стійкості комерційних банків.

Призначенням рейтингових методик є оцінка поточного фінансового стану банків. Джерела інформації для рейтингових оцінок – фінансові звіти банків, а також дані інспекторських перевірок. Отримані рейтинги дають змогу виявити проблеми у діяльності банків та вжити адекватних заходів щодо їх усунення із боку органів нагляду – на основі диференційованого підходу до комерційних банків.

Відомо кілька методичних підходів до побудови рейтингів: індексний метод – передбачає розрахунок вагових значень для кожного з аналізованих показників фінансового стану банку і визначення інтегрального індексу за результатами розв'язання лінійного рівняння; бальний метод – передбачає оцінку в балах за кожним аналізованим показником.

Рейтингові методики оцінки умовно поділяють на дві категорії: “інсайдерські”, що передбачають оцінку фінансової стійкості банків на місцях; “дистанційні”, що передбачають оцінку фінансової стійкості банків на основі даних, які містяться у відкритій фінансовій звітності.

Особливістю більшості методик складання банківських рейтингів є те, що вони містять ряд компонент (іноді інтегральних), які отримані експертним шляхом чи за допомогою найпростіших математичних операцій із даними звітності (як правило, це визначення відношень між різними показниками). Далі, на основі таких компонент обчислюється підсумковий рейтинг, який вважається адекватним відображенням ступеня фінансової стійкості банку. За кордоном перший банківський рейтинг було опубліковано рейтинговим агентством Mood's Investors Service в 1973 році, пізніше рейтинг було опубліковано Standard&Poor's.

Дистанційні рейтингові системи як інструмент оцінки фінансової стійкості банків широко застосовують і в європейських країнах. Зокрема, однією з найрозвинутіших рейтингових систем Італії є система PATROL (достатність капіталу (PATrimonio), прибутковість (Redditivita), кредитний ризик (Rischiosita), організація, як функція менеджменту (Organizzazione), ліквідність (Liquidita) – частина системи контролю та оцінки фінансової ситуації в комерційних банках A.S.A. (Analisi Situazioni Aziendali). У Франції Банківська Комісія використовує систему ORAP (Organization and Reinforcement of Prewentive Action).

Оцінка стійкості поточного фінансового стану можлива також на основі комплексної оцінки банківського ризику, що передбачає аналіз бізнес-підрозділів банку (знизу), і потім дають загальну оцінку фінансової стійкості. Такий аналіз є порівняно капіталомістким, саме тому його здійснюють нерегулярно, у тих випадках, коли фінансову стійкість банку вже оцінено дешевшими методами, але коли все ж необхідно дати точнішу оцінку.

Даний підхід базований на визначенні всередині банківських груп і банків важливих функціональних одиниць, присвоєнні вагових коефіцієнтів кожній із них, а також на наступній оцінці кожної одиниці за видами ризиків і категоріями контролю за ризиками. Оцінки кожної одиниці агрегують в оцінку груп вищого рівня, а потім оцінюють ситуацію в банку чи банківській групі в цілому.

Дані системи застосовують органи банківського нагляду Великобританії та Нідерландів. Зокрема, в Нідерландах з 1999 р. використовують систему RAST (Risk Analysis Support Tool), що передбачає: 1) загальний опис та фінансовий аналіз банку на основі отриманої звітності та результатів останніх досліджень на місцях; 2) розподіл банку на управлінські підрозділи та види діяльності; 3) оцінку ризиків та управління окремими підрозділами, де розглядають три категорії управління (внутрішній контроль, організація та менеджмент), дев'ять категорій ризику (кредитний, процентний, валютний, ціновий, операційний, стратегічний,

ліквідності, репутації, цілісності, правового статусу та ІТ – ризик); 4) показники окремих підрозділів агрегують за допомогою вагових коефіцієнтів, а для визначення інтегрального показника застосовують матрицю ваг. Варто зауважити, що дана система більше підходить для оцінки фінансового стану багатofilійних банків чи банківських холдингів.

Статистичні моделі раннього попередження банкрутства, котрі набули значного розвитку в США та Франції, можна поділити на такі групи: розрахунок рейтингів та рейтингових понижень (системи SEER, SCOR (США)); прогнозування банкрутств і “виживання” (SEER rank, Bank Calculator (ОСС) – США); моделі очікуваних збитків (SAABA (Франція)); інші моделі.

Моделі розрахунку рейтингів та рейтингових понижень. До першої групи належить система SCOR (Statistical CAMELS Off-site Rating), яка дає змогу оцінити ймовірність погіршення фінансового стану банку в найближчі 4–6 місяців. Також система SEER (System for Estimating Examination Ratings), яку з 1993 р. використовує ФРС США, її попередня назва – FIMS (Financial Institutions Monitoring System). Система SEER базована не лише на інформації, що отримана зі фінансової звітності, а й з різних рейтингів, на відміну від SCOR.

Відомо дві методики SEER (FIMS), що базовані на різних економікометричних моделях: 1) очікуваний рейтинг SEER – для оцінки поточного фінансового стану банку на основі щоквартальної звітності з використанням результатів останньої інспекторської перевірки; 2) категорія ризику SEER, що дає довготермінову оцінку прогнозного фінансового стану банку на основі щоквартально поновлювальної інформації і з паралельним переглядом набору показників та їх вагових значень.

Служба валютного контролю США застосовує ще таку модель прогнозування фінансового стану банку, яка відома під назвою “модель Банківського калькулятора”, чи рейтингова модель ОСС (Office of the Comptroller of the Currency). Дана модель, окрім того, що містить інформацію про діяльність банку, передбачає використання макроекономічної інформації.

Перспективними є методи розпізнавання образів та кластерного аналізу. За даного підходу аналізують поточну економічну ситуацію та показники монетарної і банківської статистики: SWOT-аналіз, зокрема аналіз ринку банківських послуг, частка ринку, що належить банку, його становище серед банків-конкурентів; аналіз активів, пасивів, ліквідності, рентабельності; структурний аналіз активів і пасивів; аналіз фінансового ризику.

Отже, всі способи оцінювання фінансового стану комерційних банків надають необхідну інформацію, на основі якої можна зробити висновок щодо фінансової стійкості банку. В той же час різна концепція застосування методів та різні алгоритми обчислень визначають різні передумови їх застосування залежно

від базової інформації, широти аналізу, технічних можливостей, мети дослідження, форми подання результатів тощо.

У контексті провадження аналізу фінансової стійкості банку, важливим є визначення видів фінансової стійкості за рівнем: а) нормальна стійкість, яка характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю; б) нестійкий фінансовий стан, що характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо; в) кризовий фінансовий стан, який характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо. Кризовий фінансовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати поточну діяльність, здійснювати платежі та виконувати свої зобов'язання, а в кінцевому рахунку – до банкрутства. Саме така класифікація видів фінансової стійкості банку виступає основою здійснення аналізу фінансової стійкості банку. Аналіз фінансової стійкості банку – це процес дослідження умов та факторів, що чинять вплив на неї з метою знаходження резервів для подальшого підвищення її рівня.

Основною метою аналізу фінансової стійкості банку є підвищення її рівня на основі аналізу, що дозволяє визначити реальний та потенційний рівень фінансової стійкості банку залежно від внутрішніх та зовнішніх умов функціонування.

Загалом умови функціонування, що впливають на фінансову стійкість банку, класифікують за такими ознаками: місцем виникнення (зовнішні / екзогенні, внутрішні / ендогенні); важливістю (основні, другорядні); структурою (прості, складні); часом дії (постійні, тимчасові).

Крім цього, додатково використовують такі ознаки поділу, як:

– період впливу – реальні (наявні в даний момент) та потенційні (можуть з'явитись і будуть використані в майбутньому);

– можливість управління й контролю – керовані та контрольовані (пов'язані з реалізацією планів і є результатом управлінських впливів) та некеровані й неконтрольовані (пов'язані зі змінами в зовнішньому середовищі);

– масштаб прояву – загальні (здійснюють вплив на фінансову стійкість усіх національних суб'єктів господарювання); галузеві (впливають на фінансову стійкість банків); індивідуальні (вплив індивідуальних факторів обумовлює зміни фінансової стійкості конкретного банку, спричинені можливостями системи управління адаптуватися до впливу загальних та галузевих факторів);

– ступінь взаємообумовленості – первинні, які є безпосередньою причиною зміни рівня фінансової стійкості і є базовим об'єктом впливу, та вторинні, які являють собою опосередкований результат впливу первинних факторів.

Система аналізу фінансової стійкості банку – це система спеціальних знань, пов'язана з комплексним дослідженням рівня фінансової стійкості банку і тенденцій його змін; із визначенням ступеня впливу різноманітних факторів, причин та умов; із науковим обґрунтуванням планово-прогнозних завдань та управлінських рішень, що забезпечують досягнення поставленої мети, і систематичним контролем за їхнім виконанням. Вона включає в себе об'єкт та суб'єкт аналізу, предмет аналізу, методи дослідження, технологію організації аналітичної роботи.

Об'єктом аналізу фінансової стійкості є конкретний банк у цілому та умови, що визначають її рівень в поточний момент та на перспективу. Предметом аналізу фінансової стійкості банку є розкриття причинно-наслідкових зв'язків фінансових процесів, економічних категорій і явищ як умов, що впливають на фінансову стійкість банку, а також оцінка суб'єктивної діяльності менеджерів по забезпеченню фінансової стійкості банку.

Склад суб'єктів аналізу фінансової стійкості банку доцільно розділяти на суб'єктів, котрі користуються результатами аналізу фінансової стійкості банку (менеджери, що забезпечують необхідний рівень фінансової стійкості банку), та тих, хто безпосередньо його здійснює (спеціалізована аналітична служба банку чи виконавець в межах окремої одиниці організаційної структури банку).

У процесі аналізу фінансової стійкості слід використовувати таку методикку, яка найбільшою мірою сприятиме його ефективності. Вона може включати способи, правила і заходи щодо найбільш доцільного виконання аналітичної роботи і передбачає використання інструментів горизонтального вертикального, порівняльного, факторного аналізу, аналізу ризиків та коефіцієнтів, економіко-математичне моделювання та стрес-тестування.

Горизонтальний аналіз базується на вивченні динаміки окремих фінансових показників в часі. В процесі використання даної системи аналізу розраховуються темпи росту (приросту) окремих показників діяльності банку за ряд періодів та визначаються загальні тенденції їх зміни або тренду з точки зору впливу на фінансову стійкість банку.

Вертикальний аналіз передбачає визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу факторів на рівень фінансової стійкості банку. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих структурних складових агрегованих фінансових показників.

Порівняльний аналіз базується на порівнянні: планових та фактичних показників, які прямо чи опосередковано характеризують фінансову стійкість банку; фактичних показників з нормативними значеннями для поточного аналізу дотримання банком вимог регулюючих органів; фактичних показників з динамікою аналогічних показників за минулий період з метою визначення

тенденції зміни фінансової стійкості банку; фактичних показників із середніми показниками по групі чи банківській системі в цілому.

Зокрема, аналіз методів оцінки фінансової стійкості вітчизняних комерційних банків свідчить про те, що багато внутрішніх банківських методик застосовуваних в Україні побудовані на основі коефіцієнтного аналізу. Дані методики передбачають: структурний аналіз для виявлення ризиків, викликаних особливостями структури активів, пасивів, позабалансовою позицією банку; оцінку рентабельності діяльності банку, а також його окремих операцій; оцінку достатності власного капіталу; аналіз кредитного ризику, ринкового ризику, ризику ліквідності.

Для кожного з коефіцієнтів емпіричним шляхом визначають діапазон значень, вихід за межі якого є тривожним сигналом. Зокрема, на основі такого підходу побудовано коефіцієнтний аналіз офіційних економічних нормативів НБУ. Проте не завжди факт дотримання економічних нормативів дає змогу зробити обґрунтований та достовірний висновок щодо належного рівня фінансової стійкості певного комерційного банку.

Системи коефіцієнтного аналізу потребують значного обсягу інформації, проте перевагою є те, що їх можна здійснювати за допомогою нескладних математичних розрахунків. Методики, базовані на коефіцієнтному аналізі, доцільно застосовувати як “генератори” тривожних сигналів для глибшого дослідження стійкості фінансового стану банку за допомогою перевірок на місцях чи статистичного аналізу.

Також поширеним підходом щодо оцінки фінансового стану комерційних банків є практика застосування систем рейтингової оцінки, зокрема системи CAMELS. Популярності в багатьох країнах система CAMELS набула, зважаючи на ряд переваг: чіткість критеріїв оцінки грошово-кредитних інститутів (за більш як 20 років оціночні підходи залишилися практично незмінними); уніфікована основа проведення рейтингу, що передбачає застосування стандартної методики; простота основних понять даної системи; охоплення найсуттєвіших аспектів діяльності банку та його фінансової стійкості, що забезпечує можливість отримати чітке уявлення про фінансовий стан конкретного комерційного банку;

ТЕМА 4.

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПАСИВАМИ І АКТИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Процес управління активами та пасивами можна віднести до одних із основних завдань банку, оскільки він включає в себе управління всією діяльністю банку (активними та пасивними операціями).

Управління активами та пасивами банківських установ - це складний фінансовий механізм, який включає в себе управління фінансовими потоками банку, який здійснюється через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між активами та пасивами з метою оптимізації співвідношення між прибутковістю та рівнем ризиків, що виникають в процесі управління активами та пасивами банку. Для більш ефективного здійснення даного процесу потрібне відповідне організаційне та інформаційне забезпечення. Сутність організаційної підсистеми управління активами і пасивами полягає у формуванні організаційної структури банківської установи, яку можна визначити як взаємодію органів управління різного рівня з функціональними підрозділами у процесі обґрунтування, розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень.

Суб'єктом управління виступають структурні підрозділи чи організаційні одиниці банку, що здійснюють процес управління активами і пасивами на основі використання специфічних трудових, інформаційних, матеріальних і фінансових ресурсів. Сам процес управління активами і пасивами в банківських установах розпочинається зі створення спеціального комітету при раді директорів - Комітету з управління активами і пасивами.

Таким чином, найважливішою передумовою процесу управління активами і пасивами є побудова адекватної організаційної структури, яка б забезпечувала б постійну участь вищого керівництва банку в процесі прийняття рішень щодо управління активами і пасивами, а також передбачала механізми контролю за виконанням прийнятих рішень.

Доцільно зазначити, що процес управління активами та пасивами залишається головним пріоритетом фінансових інститутів в умовах сучасного розвитку банківської системи України. Саме тому, розробка та вдосконалення відповідного забезпечення до процесу управління активами та пасивами банківських установ в сучасних умовах ринкової економіки являється досить актуальним та проблемним. Правильно сформована організаційна структура та достовірне інформаційне забезпечення процесу управління активами та пасивами здатні забезпечити раціональне формування фінансових ресурсів та прибутковість банківських установ.

Отже банківська стратегія щодо формування ресурсного потенціалу повинна бути спрямована насамперед на розробку адекватних обраній кредитній політиці заходів із розвитку і вдосконалення депозитних операцій.

З точки зору забезпечення фінансової стійкості банку важливе значення має вибір методів оцінювання та визначення достатності власного капіталу банку, оскільки за економічним змістом капітал банку – це власні кошти засновників або акціонерів (власників банку), внесені ними на свій ризик для отримання доходів. Величина банківського капіталу істотно впливає на рівень надійності та стійкості

фінансового положення банку на грошовому ринку. У процесі управління капіталом банку важливе значення має метод оцінювання його вартості. У банківській практиці існує кілька методів обчислення вартості власного капіталу банку, а саме: метод балансової вартості; метод ринкової вартості; метод “регулюючих бухгалтерських процедур”.

Згідно із методом балансової вартості усі активи та зобов’язання банку оцінюються в балансі за тією вартістю, яку вони мали на момент придбання. Оцінювання банківського капіталу методом ринкової вартості полягає у тому, що активи і зобов’язання банку оцінюються за ринковою вартістю. Сутність методу “регулюючих бухгалтерських процедур” полягає в обчисленні розміру капіталу за правилами, які встановлено регулюючими інстанціями.

Рівень достатності капіталу, тобто адекватність банківського капіталу містить уявлення про банківський капітал як джерело покриття збитків і відображає рівень надійності та ризиковості банку, а відтак і його фінансової стійкості.

У банківській практиці існують різні методи визначення достатності капіталу, а саме: метод лівериджу (важеля); метод порівняльного аналізу показників; метод експертних оцінок.

Метод лівериджу полягає у встановленні нормативу співвідношення власних і залучених коштів банку. Метод лівериджу має такі недоліки: не проводиться диференціація між різними видами капіталу; не враховується рівень ризиковості активних операцій; не беруться до уваги позабалансові зобов’язання та пов’язаний з ними ризик.

Даний метод визначення достатності капіталу може використовуватись як допоміжний паралельно з іншими методами.

У відповідності до методу порівняльного аналізу показників для оцінювання адекватності капіталу використовуються такі показники: відношення капіталу до сукупних активів банку; відношення капіталу до сукупних депозитних зобов’язань; відношення капіталу до ризикованих активів, розрахованих як сума всіх активів, окрім готівки та державних цінних паперів.

Значення показників постійно контролюються та аналізуються органами регулювання, але нормативи чи граничні межі не встановлюються. Недоліками методу порівняльного аналізу показників адекватності капіталу є суб’єктивний характер оцінок та висновків, відсутність загальноприйнятих стандартів достатності капіталу, значна трудомісткість.

Експертні оцінки адекватності капіталу базуються на використанні висновків експертів про якість управління банком, рівень прибутковості та ліквідності, динаміку депозитної бази, структуру балансу, ризиковість активних операцій, регіональні особливості ринку, на якому працює банк. Метод

передбачає вивчення діяльності кожного банку в контексті конкретних ринкових умов і врахування взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх чинників.

Загалом процес управління капіталом банку передбачає такі обов'язкові етапи: 1) розробка загальної фінансової стратегії діяльності банку; 2) визначення величини капіталу, необхідної для розширення активних операцій, підвищення їх ризиковості (при агресивній кредитній політиці), задоволення вимог органів банківського нагляду; 3) визначення величини капіталу, що його банк має змогу залучити за рахунок нерозподіленого прибутку; 4) оцінка та вибір найприйнятнішого зовнішнього джерела поповнення капіталу за результатами аналізу ринкових умов, прав та інтересів власників, прогнозів щодо майбутньої прибутковості банку.

Основним завданням внутрішнього управління активами банку є формування кредитного портфеля як основної форми активних вкладень банківської установи. Рівень управління кредитним портфелем безпосередньо позначається на рівні ліквідності комерційного банку, оскільки фактор неповернення позичок зумовлює підрив стійкості банківської установи на фінансовому ринку та суттєво ускладнює можливості виконання нею своїх зобов'язань перед клієнтами.

Отже формування кредитного портфеля банку як основної форми активних вкладень безпосередньо позначається на ліквідності банківської установи. Саме тому управління кредитним портфелем є основним об'єктом внутрішнього регулювання, метою якого є забезпечення ефективного функціонування комерційного банку як повноцінного підприємства ринкового типу, а також стійкості його положення на ринку – у плані виконання платіжних зобов'язань перед клієнтами.

Основними цілями формування кредитного портфеля банку є: з одного боку, отримання банком прийняттого рівня доходу за рахунок процентів, а з другого – підтримання ліквідності за рахунок забезпечення своєчасного погашення наданих позик, що на рівні усього кредитного портфеля потребує мінімізації кредитного ризику шляхом диверсифікації вкладень.

Тому процес управління кредитним портфелем комерційного банку можна представити як певну систему, що включає ряд послідовних етапів, а саме: збір і аналітична обробка інформації; вибір критеріїв для диверсифікації позик; встановлення лімітів кредитування на основі обраних пріоритетів серед критеріїв диверсифікації і моделювання загальної структури портфеля; контроль якості кредитного портфеля і коригування його структури на основі системи коефіцієнтів.

Формування та розроблення стратегії – своєрідний пошук балансу між внутрішніми можливостями, потенціалом банку та зовнішніми чинниками, що

впливають на його діяльність. Чітко визначена й оптимально обрана стратегія є визначальним фактором успіху банку.

Зважаючи на специфіку кожного банку, стратегія управління ліквідністю, яку обере банк, відрізнятиметься, однак загальні положення стратегії управління ліквідністю є однаковими для будь-яких банків.

Перший блок стратегії управління ліквідністю охоплює мету і тактичні цілі банку щодо управління ліквідністю. Так, мета, якої мають досягти банки в процесі управління ліквідністю, – це необхідність уникати як дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів. Адже дефіцит призводить до виникнення ризику втрати ліквідності банку та всіх наслідків, що випливають із цього (порушення нормативних вимог, штрафні санкції, втрата платоспроможності, порушення фінансової стійкості, ймовірність банкрутства), а надлишок ліквідних коштів є наслідком нераціонального розміщення коштів банку і прямим чинником втрати його майбутнього прибутку.

Щодо цілей управління ліквідністю, то їх поділяють на короткотермінові, середньотермінові та довготермінові. Короткотермінові цілі передбачають забезпечення банком миттєвої ліквідності; зокрема впродовж короткотермінового періоду необхідно здійснювати управління грошовими потоками банку для виконання зобов'язань банку, а впродовж середньотермінового треба забезпечити оптимальну структуру балансу, враховуючи раціональне співвідношення між ліквідністю та прибутковістю.

Варто зауважити, що у короткотерміновому періоді важливого значення набуває проблема належного прогнозування залишків на депозитах «до запитання», оскільки вони становлять основну частку залучених ре-сурсів, є, з одного боку, найдешевшим ресурсом, а з іншого – найнестабільнішим. А в середньотерміновому періоді основним завданням є необхідність формування такого портфеля, який був би достатньо диверсифікованим, прогнозованим та прийнятним за вартістю. Довготермінові цілі управління ліквідністю мають співпадати зі стратегічними цілями розвитку банку в цілому. Також передбачають дотримання оптимального та стабільного рівня ліквідності банку.

Окрім аналізу факторів негативного впливу на ліквідність банку, аналітичному підрозділові слід розробляти відповідні сценарії функціонування банку, а саме:

1. Сценарій «А» – «Сприятливі умови для банку»: передбачає аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища та розроблення заходів управління ліквідністю при розширенні діяльності банку та зростання його прибутковості.

2. Сценарій «Б» – «Несприятливі умови для банку»: що передбачає аналіз зовнішнього і внутрішнього середовищ та розроблення заходів управління ліквідністю при настанні кризових ситуацій у конкретному банку

3. Сценарій «В» – «Загальноекономічна криза»: передбачає аналіз зовнішнього і внутрішнього середовищ та розроблення заходів управління ліквідністю при настанні загальноекономічної кризи.

Вибравши той чи інший сценарій здійснюють стрес-тестування за відповідними критеріями та періодами. Так, при сценарії «А» стрес-тестування здійснюють щокварталу, при сценарії «Б» – щомісяця, при сценарії «В» – щотижня.

За результатами аналізу фактичних даних та прогнозування майбутнього стану банку розробляють фінансові плани. У плані мають бути чітко відображені цільові значення показників банківської ліквідності. Також варто зазначити проблемні операції, що супроводжуються підвищеним ризиком. Плани, що стають основою стратегії управління ліквідністю, не мають перешкоджати загальнообраній банківській стратегії, бути об'єктивними та реально оціненими.

Враховуючи результати аналізу та стрес-тестування, при настанні кризових ситуацій у банку або в економіці необхідно переходити до застосування і реалізації «Плану ліквідності банку на випадок виникнення непередбачуваних подій».

Першим розділом даного плану має бути «Режим підвищеної готовності». Його оголошують керівники відділу активно-пасивних операцій і аналітичного відділу за згодою з керуючим банком. До цього вдаються у таких випадках: девальвація курсу гривні на 10% і більше; зменшення прибутку банку на 15% і більше; погіршення нормативів ліквідності (Н4, Н5, Н6); відтік депозитів на 10% і більше тощо.

Другий розділ - «Пошук альтернативних джерел залучення коштів». Оскільки внаслідок відтоку депозитів, значного зростання ставок за кредитами на вітчизняному міжбанківському ринку та ускладнення доступу до зовнішніх ринків запозичень ресурсна база банків поступово скорочується, робота менеджерів банку має бути спрямована на: розширення співпраці з НБУ (здійснення операцій РЕПО, залучення кредитів «овернайт» і рефінансування) та іноземними валютно-фінансовими організаціями (залучення кредитів «стенд-бай»); пошук ділових партнерів і банків-кореспондентів, які могли б до-помогти в ситуації, що склалася; розроблення заходів з реалізації і сек'юритизації активів за відповідним графіком; прийняття рішення про «заморожування» кредитування тощо.

Третій розділ – «Фінансове оздоровлення банку». До цього розділу переходять лише в тому випадку, якщо уникнути дефолту банку неможливо. В такому разі до НБУ подають план фінансового оздоровлення банку, після затвердження якого оздоровлення можна здійснювати у таких аспектах: капіталізації банку за рахунок власників та інвесторів; капіталізації банку за

рахунок держави; реорганізації банку за рішенням власників та реорганізації банку в умовах тимчасової адміністрації.

Отже, варто зазначити, що ефективна реалізація запропонованої стратегії управління ліквідністю у банківській практиці сприятиме забезпеченню та підтриманню на належному рівні ліквідного стану в стабільних і кризових економічних умовах, а також досягненню оптимального співвідношення між рівнем ліквідності й прибутковості, яке б одночасно мінімізувало ризик незбалансованої ліквідності та відсотковий ризик.

ТЕМА 5.

ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розгляд питань ефективного регулювання грошових відносин в країні та досягнення макрофінансової стабільності передбачає дослідження структури інструментів та характеру дії механізму монетарного регулювання.

У загальному вигляді механізм монетарного регулювання повинен включати в себе такі складові: 1) суб'єкт; 2) об'єкт (сфера грошових відносин та їх суб'єкти); 3) цільова спрямованість даного механізму на отримання результату; 4) інструменти, через які суб'єкт механізму досягає найкращого результату; 5) канали впливу інструментів на економіку в цілому (канали монетарної трансмісії).

Згідно теорії економічних механізмів, у загальному вигляді функціонування механізму монетарного регулювання можна представити у такому вигляді: отримання повної та всебічної інформації про стан об'єкта регулювання – аналіз інформації – прийняття рішень – внесення змін за результатами здійснення регулюючих процесів.

Механізм монетарного регулювання покликаний забезпечити регулювання грошових відносин з метою досягнення стратегічних цілей держави, а саме: зростання економіки, забезпечення повної зайнятості та низький рівень інфляції. З огляду на це регулювання грошових відносин означає сукупність засобів цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт з метою досягнення визначених цілей та отримання результату. При цьому необхідно підкреслити, що механізм монетарного регулювання формується з метою реалізації грошово-кредитної політики держави.

Механізм монетарного регулювання є самостійною і особливою сферою грошових відносин, яка має свою специфіку і принципи функціонування. Загалом механізм монетарного регулювання повинен відображати потребу:

– забезпечення реалізації особливостей та пріоритетів грошово-кредитної політики, спрямованої на економічне зростання країни;

- об'єднання узгодженою цільовою спрямованістю інструментів монетарного регулювання, підвищення рівня їх ефективності;
- врахування специфіки, зрілості та функціонування грошових відносин у країні.

Зважаючи, що механізм монетарного регулювання є складовою економічного механізму, його можна подати як систему форм і методів впливу на економічний розвиток в цілому та сукупність інструментів, за допомогою яких можна оцінити ефективність цього впливу.

З іншого боку, оскільки будь-яке регулювання в державі здійснюється через певні закони, постанови, положення, інструкції тощо, під механізмом монетарного регулювання можна розуміти як сукупність організаційно-правових норм та важелів, які регламентують поведінку суб'єктів грошових відносин.

Щодо практичного значення механізму монетарного регулювання, то це система конкретних інструментів, які використовують суб'єкти регулювання для впливу на грошово-кредитну сферу і через які відбувається досягнення як стратегічних державних, так і приватних інтересів.

Такий методологічний підхід дає можливість розглядати механізм монетарного регулювання на декількох рівнях. На найвищому рівні механізм монетарного регулювання є системою специфічних економічних відносин, які виникають між їх суб'єктами на стадії формування, розподілу та перерозподілу грошових ресурсів.

На більш нижчому рівні механізм монетарного регулювання являє собою організаційно-правові та методичні положення, які визначають функціонування грошових ресурсів у економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених цілей та завдань. Механізм монетарного регулювання можна подати як комплекс спеціально-розроблених і законодавчо закріплених у державі інструментів та важелів, спрямованих на реалізацію пріоритетів грошово-кредитної політики держави.

Механізм монетарного регулювання на практичному рівні – це сукупність взаємопов'язаних інструментів, які забезпечують регулювання кон'юнктури грошового ринку, контроль за динамікою вартості національних грошей.

Ключове завдання кожного банку пов'язано з управлінням ризиками з метою їх мінімізації, один із шляхів якої полягає у створенні резервів. На сучасному етапі в роботі комерційних банків України використовуються декілька видів і типів резервів.

Статутні резерви банку – це частина його капіталу, сформована за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні банківської установи, яка може використовуватися на покриття непередбачених збитків (тобто збитків, виникнення яких не можна було передбачити заздалегідь і списати за рахунок

витрат) і проведення інших платежів, що згідно з вимогами законодавства повинні відбуватися за рахунок цього фонду. Резервні фонди поряд зі статутним фондом та нерозподіленим прибутком установи становлять основне джерело капіталу для банку і входять до суми основного капіталу. Статутний резерв банку виступає додатковою гарантією для кредиторів та вкладників щодо відшкодування можливих збитків від банківської діяльності, а також власників привілейованих акцій щодо стабільності дохідності таких цінних паперів.

Резервний фонд за умов нормального, розумного ведення банківської діяльності використовуватися практично не повинен (тобто його сума повинна бути постійною). Резервний фонд, фактично, потрібно використовувати тільки для компенсації непередбачених збитків і постійно намагатися збільшувати його обсяг.

У свою чергу, обов'язкові резерви банку – це кошти комерційного банку, що зберігаються в центральному банку відповідно до нормативів, передбачених чинним законодавством, для забезпечення деяких своїх операцій. При визначенні суми резервів цього виду вирішальне значення має норма обов'язкових резервів. Обов'язкові резерви можуть одночасно виступати як інструментом грошово-кредитної політики, так і інструментом підтримання ліквідності комерційних банків. Їх сутність як інструменту грошово-кредитної політики проявляється в тому, що вони зв'язують залучені кошти банку і дозволяють йому використовувати як ресурси для здійснення активних банківських операцій тільки певну частину сукупних банківських ресурсів. Крім того, обов'язкові резерви можуть виступати механізмом підтримки ліквідності банківської установи на мінімально заданому рівні і тому вважатися інструментом банківського нагляду.

Система резервування складається: 1) з обов'язкових резервів банківської системи, котрі сприяють здійсненню НБУ грошово-кредитної політики і регулюванню загальної ліквідності банківської системи; 2) резервів під операції з цінними паперами; 3) дебіторську заборгованість; 4) кредитні операції; міжбанківські розрахунки через систему VISA; загальних резервів банків на покриття непередбачених збитків; відрахування у Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

На сьогодні система економічних нормативів є універсальною для всіх банків і складається із 13 обов'язкових до виконання обмежень, що розраховуються за балансовими показниками банків. Перелік економічних нормативів та порядок їх розрахунку регламентований Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні.

Ключовий показник достатності – адекватність капіталу (норматив Н2) – вимірюється шляхом зіставлення капіталу й активів, зважених з урахуванням ризику, який притаманний різним категоріям активів та позабалансових статей.

Загальна нормативна вимога встановлена на рівні 8 %, хоча в деяких країнах, зокрема й в Україні, економічний норматив адекватності капіталу збільшений до 10 %.

Норматив адекватності регулятивного капіталу відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку. Банку забороняється виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал у будь-якій формі, якщо така виплата чи роз-поділ призведе до порушення нормативу адекватності регулятивного капіталу. Для банків, що розпочинають банківську діяльність, норматив адекватності має становити 15 % протягом першого року діяльності, 12 % – протягом другого року.

Наступний норматив НЗ установлює мінімальний коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів. За економічним змістом норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів відображає розмір регулятивного капіталу, необхідного для здійснення банком активних операцій. Граничне значення нормативу НЗ має бути не менше 9 %. Даний норматив впроваджено з 2009 року, відповідно до зміни профілю ризиків у системі.

З 2013 року система економічних нормативів капіталу доповнюється нормативом НЗ-1, відношенням регулятивного капіталу до залучених коштів. Новий норматив співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань і визначає достатність власних коштів банку для виконання зобов'язань перед вкладниками та кредиторами.

Значення нормативу НЗ-1 має бути не менше 10 %. Таке обмеження є відчутним не для всіх банків та встановлює обмеження на прискорене залучення вкладів, наприклад, підвищеними процентними ставками в умовах значних ризиків при накопичених токсичних активах.

Банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань із урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів зі збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів.

За порушення нормативів ліквідності передбачені також інші заходи впливу, наприклад, санкції у вигляді штрафів за кожний випадок порушення.

Вибір адекватного заходу визначається залежно від його характеру та причин, а також від загального фінансового стану банку.

Метою застосування заходів є контроль та управління відповідними ризиками.

Система економічних нормативів покликана відтворювати стан ліквідності банків і мати достатній рівень чутливості для виявлення тих, що потребують негайних регуляторних заходів. Така система, на наш погляд, не повинна бути уніфікованою, незалежною від структурних характеристик активів і пасивів банків.

Отже, здійснюючи свої операції, комерційні банки повинні дотримуватися певних економічних нормативів, що дає змогу уникати надмірних ризиків у різних напрямках банківської діяльності. Основною метою аналізу дотримання сукупності економічних нормативів є виявлення кількісного взаємозв'язку між різними розділами і групами статей балансу на основі співвідношень відповідних сум коштів для оцінки тих чи інших аспектів банківської діяльності і прийняття рішень щодо управління грошовими потоками з метою підтримання оптимального рівня ліквідності. Слід зауважити, що показники й відповідні заходи контролю за їх дотриманням використовуються передусім з метою уникнення неплатоспроможності комерційних банків і захисту тим самим інтересів вкладників, кредиторів та кореспондентів.

Серед різних організаційних форм рефінансування найбільш важливим сегментом механізму підтримки ліквідності кредитних організацій залишається кредитування їх з боку центрального банку, оскільки саме центральний банк є кредитором останньої інстанції, завданням якого є підтримка ліквідності банківської системи країни та здійснення грошово-кредитного регулювання.

Загальновідомим є те, що кредити, надані центральним банком, розширюючи ресурсну базу комерційних банків, сприяють активізації процесу кредитування і тим самим збільшують грошову масу в обігу. На макроекономічному рівні інструменти рефінансування допомагають центральному банку здійснювати щоденне управління резервами банківської системи, спрямоване на досягнення довгострокових цілей грошово-кредитної політики. Змінюючи параметри інструментів рефінансування, центральний банк подає сигнал приватному сектору про зміну поточних цільових орієнтирів грошово-кредитної політики. Одночасно на макрорівні рефінансування центральним банком комерційних банків є важливим інструментом розвитку міжбанківського ринку.

Узагальнення зарубіжної практики кредитування центральними банками комерційних банків дозволяють виділити такі загальні умови його використання:

— здійснення центральними банками операцій рефінансування тільки з фінансово стабільними кредитними організаціями;

— використання стандартизованого забезпечення при кредитуванні центральними банками комерційних банків, що дозволяє: мінімізувати кредитний ризик при проведенні операцій кредитування, здійснювати вказані операції на єдиних умовах (за однаковою процентною ставкою для відповідного терміну кредитування);

— використання при контролі за ризиками однакових інструментів, але в різних поєднаннях (кредитні ліміти на контрагентів, ліміти по емітентах забезпечувальних активів (що продаються або передаються під заставу) або секторах економіки, порядок оцінки предметів застави, первинна знижка з номіналу при оцінці, корекція знижки, заборона тісних зв'язків).

Найбільш важливим елементом системи рефінансування банків є процентна політика Національного банку України, яка з огляду на специфіку її використання має подвійне призначення: з одного боку, є елементом системи рефінансування, з іншого — складовою єдиної державної грошово-кредитної політики.

Вивчення сучасної системи рефінансування банків в Україні засвідчує, що на відміну від зарубіжних країн вона, будучи одним з інструментів єдиної державної грошово-кредитної політики, орієнтована виключно на регулювання рівня інфляції. Разом з тим у сучасних умовах важливим завданням рефінансування є не тільки забезпечення стабільності цін, але і стимулювання економічного зростання. Національному банку України доцільно звернути увагу на посилення сигнально-інформаційної функції процентних важелів системи рефінансування, що можливо реалізувати шляхом переходу до моделі «процентного коридору» з відповідним регламентуванням можливих відхилень ставок процентних інструментів, що використовуються в фінансовому механізмі на різних рівнях господарювання, від динаміки основних видів ставок рефінансування.

ТЕМА 6.

РЕГУЛЮВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНИМ БАНКОМ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

Банківський нагляд є однією з форм управлінської діяльності держави, оскільки, у зазначених відносинах центральний банк реалізує функцію державного управління банківським сектором. За умови повної відсутності банківського нагляду держава отримує потенційні умови для фінансових правопорушень та зловживань, великі ризики банкрутства банку, понесені вкладниками (а не засновниками) збитки, втрату довіри до банківської сфери, а

отже і різке зменшення надходження вільних коштів у банківський обіг, послаблення вітчизняного ринку позичкових капіталів, зменшення вкладання коштів у виробництво, втрату зацікавленості інвестора, послаблення національної валюти тощо.

Надійний ефективний банківський нагляд — це суспільний товар, який неможливо придбати на ринку, але який, разом зі зваженою макроекономічною політикою, відіграє життєво важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності будь-якої країни. Витрати на проведення банківського нагляду насправді значні, але, як засвідчила практика, збитки, завдані внаслідок неефективності нагляду, виявляються незрівнянно більшими.

Загалом «банківський нагляд» є самостійною частиною «державного регулювання банківського сектору», як і такі його вагомні складові, як «банківське регулювання» та «банківський контроль».

Банківський нагляд складається з таких етапів: 1) реєстрація банку; 2) ліцензування банку; 3) здійснення моніторингу банку – безвізної інспекції, а також виїзної цільової або комплексної інспекції банку в законодавчо встановлені терміни або в разі виникнення необхідності; 4) визначення рейтингової оцінки банку; 5) вживання заходів щодо усунення недоліків роботи банку: а) непримусових заходів (лист-попередження або лист із зобов'язаннями); б) примусових заходів (підвищення норми резервів, штрафи, уведення тимчасової адміністрації, реорганізація або ліквідація); 6) уведення режиму фінансового оздоровлення, що є комплексом примусових і непримусових заходів; 7) проведення повторної цільової інспекції для з'ясування того, чи упорався банк з проблемами; 8) ліквідація банку в разі банкрутства або відкликання ліцензії.

За формами реалізації банківський нагляд поділяється на вступний, безвізний та виїзний. Вимоги вступного нагляду стосуються: вступних умов щодо обсягу капіталу, джерел внесків до статутних капіталів банків та складу їх учасників; кваліфікаційних та професійних якостей працівників вищої і середньої ланок управління банками; питань щодо іноземних акціонерів (учасників); відповідних технічних питань; умов, за яких НБУ відмовляє в наданні ліцензії на проведення банківських операцій; умов щодо виконання окремих банківських операцій.

Безвізний (документарний, попередній, дистанційний) нагляд застосовується для забезпечення дотримання банками встановлених вимог, пов'язаних із мінімізацією ризиків ведення ними власного бізнесу. Водночас при його проведенні реалізується заборона або обмеження НБУ щодо деяких видів банківської діяльності, здійснюється встановлення обсягів резервів для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків, які порушують економічні нормативи тощо. Безвізний нагляд використовується як система

раннього попередження, що дає змогу наглядовим органам ухвалювати рішення про застосування до банків превентивних заходів до загострення ситуації або проведення інспекційної перевірки на місці.

Виїзний (інспекційний) нагляд здійснюється в результаті інспектування банків та їх установ, а також шляхом розробки і вжиття заходів щодо організаційного зміцнення та фінансового оздоровлення цих установ. Він дає змогу органам банківського нагляду перевіряти такі аспекти діяльності банків, як: достовірність звітності, дотримання законів і нормативних актів, надійність управління банком, стійкість фінансового стану банку.

Основними принципами Базельського Комітету передбачені регулярні контакти між державним органом нагляду та працівниками банку як один з найефективніших способів незалежного підтвердження одержаної звітної інформації. У цьому контексті виїзний нагляд доповнює та певною мірою спирається на роботу, проведenu внутрішніми та зовнішніми аудиторами банку.

Зовнішні аудитори залучаються керівництвом банку для виявлення факту правильності відображення у фінансовій звітності реального стану та умов діяльності оцінюваної банківської установи. При цьому внутрішні аудитори несуть відповідальність за адекватну оцінку системи внутрішнього контролю та системи управлінської інформації. Відмінність між виїзним наглядом і аудитом полягає в тому, що інспектування зосереджується на оцінці, тоді як аудит – на перевірці.

Безвиїзний і виїзний нагляд є взаємодоповнюючими формами банківського нагляду й не можуть існувати окремо один від одного. Банківський нагляд зобов'язаний спостерігати за виконанням установлених різних вимог, нормативів, правил, а тому його можна поділити як нагляд за виконанням кількісних, якісних та ризик-орієнтованих вимог.

Нагляд, що базується на кількісних вимогах, спрямований на виконання банками вимог, значення яких можна виміряти кількісно. По суті такий підхід у здійсненні нагляду є єдиною формою нагляду, яка не ґрунтується на суб'єктивних оцінках: банк або виконує, наприклад, мінімальні вимоги до розміру капіталу, або не виконує. Невиконання банком установлених вимог веде до застосування наглядовим органом коригувальних заходів. Більшість правил і положень, що приймаються й доводяться до відома банківських установ, стосуються встановлення банкам у їх діяльності кількісних обмежень, переважна більшість яких представлена достатністю капіталу, нормативами ліквідності, граничними значеннями великих кредитних ризиків, нормативами інвестування, граничним розміром відкритої валютної позиції, а також резервними вимогами. Нагляд за виконанням кількісних вимог дозволяє наглядовим органам порівнювати та

рангувати за певними пропорціями показники роботи банків і оцінювати їх здатність протистояти кризовим непередбачуваним ситуаціям.

Банківський нагляд, що базується на якісних вимогах, спирається на оцінці факторів якісного характеру, до яких, наприклад, належать вимоги з затвердження політики банку; організації корпоративного управління банком та механізмів внутрішнього контролю, включаючи поділ обов'язків між різними підрозділами банку; встановлення вимог до системи внутрішнього контролю за діяльністю банку з боку ради директорів; забезпечення адекватності внутрішнього та зовнішнього аудиту, достовірності бухгалтерського обліку та звітності банківської установи; дотримання прозорості діяльності банку для громадськості; закріплення професійних навичок керівної ланки, персоналу банку; використання заходів постійного удосконалення фахового рівня працівників.

Отже банківський нагляд зобов'язаний виходити з позиції більш активного використання всього діапазону своїх повноважень щодо виконання таких завдань:

- забезпечення належного рівня допуску в банківську систему;
- контроль за професіоналізмом і репутацією посадових осіб банківських установ;
- встановлення пруденційних обмежень ризиків банківської діяльності, вимог до структури активів та зобов'язань, достатності капіталу та резервів, виявлення банками ризиків власної діяльності та управління ними з метою недопущення банкрутств та банківських криз;
- підвищення рівня корпоративного управління в банках;
- здійснення оперативного нагляду на основі оцінки ризиків, використання системи раннього реагування шляхом аналізу звітності, інспекційних перевірок банківських установ;
- організація системи захисту інтересів кредиторів і вкладників, аналіз системи гарантій надійності депозитів і підтримання стабільності на грошово-кредитних ринках;
- недопущення відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом;
- втручання в діяльність банків, які не забезпечують власної платоспроможності, ліквідності й надійності, недотримання всіх видів вимог нагляду;
- своєчасне виведення з ринку банків, стан яких не піддається виправленню, мінімізація наслідків банкрутств банків для вкладників, кредиторів і банківської системи загалом.

У світовій практиці використовуються різні підходи до здійснення банківського нагляду. Так, у країнах Європи значна увага приділяється безвиїзному нагляду. Що стосується виїзного інспектування, то в деяких

європейських країнах інспекційні перевірки банків делегуються зовнішнім аудиторам, що мають відповідні сертифікати. При цьому банківські наглядові органи визначають сферу, напрями проведення та методику аудиторських перевірок, форму та зміст аудиторських звітів, забезпечують ліцензування аудиторських організацій, що здійснюють аудит банків.

Правовою основою взаємовідносин між аудиторською організацією, органом банківського нагляду і комерційним банком, що перевіряється, є трьохстороння угода, згідно з якою комерційний банк уповноважує аудитора надавати наглядовому органу інформацію, необхідну для здійснення пруденційного нагляду. Водночас за наглядовими органами залишається право в будь-який час перевірити первісну документацію банку чи провести певні дослідження діяльності банку власними силами.

Режим фінансового оздоровлення банків – це система непримусових та примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності й платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

При виявленні проблемних банків органи банківського нагляду зобов'язані вжити стабілізуючі заходи з метою підвищення рівня їх фінансової стійкості, а саме: 1) складання та виконання бізнес-плану або програм розвитку капітальної бази банку; 2) складання графіків формування в повному обсязі резервних фондів і спеціальних резервів під активні операції; 3) складання та запровадження положень щодо покращення кредитної політики банку; 4) зобов'язання щодо проведення зовнішнього аудиту фінансового стану банку; 5) прийняття рішення про обмеження розміру кредитів, що надаються інсайдерам банку; 6) прийняття рішення щодо тимчасового зниження розміру відсотків за депозитами, що залучаються; 7) тимчасове припинення виплати дивідендів; 8) прийняття рішення про обмеження розміру виплати працівникам банку; 9) зобов'язання щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю в банку.

До комерційних банків, які порушують банківське законодавство, Національний банк вживає заходів впливу. Вибір таких заходів впливу проводиться з урахуванням: характеру допущених комерційним банком порушень; причин, які зумовили виникнення виявлених порушень; загального фінансового стану комерційного банку; значущості комерційного банку на ринку послуг.

Комплекс штрафних заходів складається із заходів попереднього реагування, як то письмове попередження, лист із зобов'язанням, програма фінансового оздоровлення, та примусових заходів впливу, а саме:

зупинення/обмеження дії ліцензій, відсторонення керівників, призначення тимчасової адміністрації, накладання штрафів на банки та їх керівників, реорганізація та ліквідація банків. Штрафні санкції мають на меті відновити нормальне функціонування банків інструментами, адекватними величині кризових явищ банку. Слід зазначити, що такий захід на практиці застосовується не надто часто, оскільки грошові штрафи можуть досить негативно позначитися на фінансовому стані банку.

Комплекс санаційних заходів включає систему реорганізації та реструктуризації банків, а також систему рефінансування. До рефінансування комерційних банків вдаються у випадку погіршення його ліквідності, перебування самим банком у стані фінансового оздоровлення або прийняття на себе боргів іншого банку. НБУ як кредитор останньої інстанції здійснює рефінансування комерційних банків шляхом здійснення операцій на відкритому ринку, надання стабілізаційного кредиту та операцій купівлі/продажу державних цінних паперів на відкритому ринку.

Заходи впливу, які може застосовувати НБУ, розмежовують на: 1) непримусові; 2) примусові; 3) переведення комерційного банку в режим фінансового оздоровлення.

Непримусові заходи впливу застосовуються до комерційних банків НБУ при незначному рівні підвищеного ризику та глибини проблем у фінансово-кредитній діяльності комерційного банку і носять характер добровільності їх вирішення й розуміння комерційним банком наявності проблем. Непримусові заходи впливу застосовуються до комерційних банків НБУ при незначному рівні підвищеного ризику та глибини проблем у фінансово-кредитній діяльності комерційного банку і носять характер добровільності їх вирішення й розуміння комерційним банком наявності проблем.

До непримусових заходів впливу належать: 1) лист із зобов'язаннями; 2) письмове попередження. Лист із зобов'язаннями – це письмове визнання комерційним банком своїх проблем і недоліків у роботі й допущених порушень, який також має містити перелік заходів, які банк зобов'язується вжити для їх вирішення й усунення, із зазначенням конкретних строків виконання цих заходів.

Примусові заходи впливу застосовуються НБУ, якщо діяльність комерційних банків та їх установ характеризується високим рівнем ризику, якщо вони порушують чинне законодавство, економічні нормативи, порядок, строки й технологію виконання банківських операцій, допускають несанкціоновану емісію, не виконують нормативні акти НБУ, не подають звітність чи подають недостовірну звітність, якщо діяльність їх збиткова і спричиняє становище, що загрожує інтересам вкладників і кредиторів банку, перешкоджає антимонопольним діям чи праву клієнта вибрати банк.

ПЛАНИ

ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Теоретико - методологічні основи фінансової стійкості банків.

Практичне заняття № 1-2

ТЕМА: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НЕЇ.

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань щодо економічної природи та сутності категорії «фінансова стійкість банку» та ідентифікація чинників, що її визначають

Питання для обговорення:

1. Суть та значення фінансової стійкості банків та її значення для організації грошово-кредитних відносин.
2. Взаємозв'язок поняття фінансової стійкості банку з іншими економічними категоріями.
2. Фактори, що визначають фінансової стійкості комерційних банків.
3. Зовнішні фактори впливу на надійність банків.
4. Внутрішні чинники, що впливають на фінансовий стан банку.
5. Принципи забезпечення функціонування фінансово стабільного банку.
6. Критерії оцінювання фінансової стабільності банків.

Теми рефератів

1. Забезпечення стійкості комерційних банків на грошовому ринку та її значення в сучасних умовах.
2. Загальна характеристика фінансового стану комерційних банків в Україні.
3. Внутрішні чинники, що визначають стійкість положення комерційного банку на ринку.
4. Зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість комерційного банку та їх значення.

Рекомендована література:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Положення про порядок регулювання діяльності банків України. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001.

3. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.
4. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник. - К.: Видавничий центр “Академія, 2001. – 320 с. (Альма-матер).
5. Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків: Навч. посібник К.: Знання, 1996. 120 с.
6. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.
7. Міллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. К. : Наукова думка, 1998. – 159 с.
8. Мороз А.Н. Финансовая устойчивость коммерческого банка. К.: КГЭУ, 1996. – 56 с.

Практичне заняття № 3-5.

ТЕМА: ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ.

Мета практичного заняття: вивчення теоретичних засад та окреслення практичних аспектів організації управління фінансовою стійкістю банку на мікроекономічному рівні.

1. Система управління стабільністю банку та характеристика її елементів.
2. Комплексна оцінка дотримання банком сукупних економічних нормативів.
3. Система управління активами і пасивами комерційного банку.
4. Управління кредитним портфелем комерційного банку.
5. Основні напрями регулювання ліквідності комерційного банку в рамках системи управління активами і пасивами.
6. Розрахунок і регулювання ліквідної позиції на основі спеціального групування активів і пасивів банківського балансу.
7. Управління активами відповідно до факторів попиту, що пред’являється на ліквідні кошти.
8. Регулювання грошових потоків у рамках сукупного банківського портфеля.

Теми рефератів

1. Основні складові системи управління стабільністю банку в умовах ринкового господарювання.
2. Організація управління активами і пасивами банку у механізмі забезпечення їх фінансової стійкості на грошовому ринку.
3. Загальна характеристика організації управління кредитним портфелем комерційного банку та його значення для підтримання його стійкості.
4. Основні методи управління пасивами і активами та їх загальна характеристика.

Рекомендована література:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.
3. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник. - К.: Видавничий центр “Академія, 2001. – 320 с. (Альма-матер).
4. Заруба О.Д. Фінансовий менеджмент у банках: Навч. посібник. К.: Знання, 1997.- 172 с.
5. Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків: Навч. посібник К.: Знання, 1996. 120 с.
6. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.
8. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / Пер. з англ.. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.

Практичне заняття № 6-8.

ТЕМА: СИСТЕМИ І МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ.

Мета практичного заняття: вивчення теоретичних аспектів систем і методів оцінювання фінансової стійкості банків та напрацювання на цій основі практичних навичок розрахунку фінансової стійкості банків.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банків.
2. Метод загального фонду коштів та його економічна сутність.
3. Метод розподілу активів та його характеристика.
4. Коефіцієнтний метод оцінювання фінансової стійкості банку.

5. Інтегральний спосіб визначення ліквідності банківської установи.
6. Бально-рейтингова оцінка діяльності банку
7. Факторний аналіз та його суть.
8. Порівняльна характеристика методів оцінки фінансового стану та визначення фінансової стійкості комерційних банків.

Теми рефератів

1. Методологічні засади оцінювання фінансової стійкості банків на грошовому ринку.
2. Сутність коефіцієнтного аналізу оцінювання фінансової стійкості банку та його значення у банківській діяльності.
3. Основи розрахунку фінансової стійкості банків на основі інтегрального способу визначення ліквідності.
4. Бально-рейтингова оцінка діяльності банку та його характеристика.
5. Факторний аналіз фінансового стану банку та методика його провадження.
6. Загальна характеристика методів управління ліквідністю комерційного банку та їх вплив на фінансовий стан.

Рекомендована література:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Положення про порядок регулювання і аналіз діяльності комерційних банків . Інструкція № 10 // Збірник нормативних актів НБУ за 1997 рік – Ч.1 – Київ, 1998. – С.26-61.
3. Положення про порядок регулювання діяльності банків України. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001.
4. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.
5. Жарковская Е.П. Банковское дело: Учебник – 3-е изд., испр. и доп. - М.: Омега – Л, 2005. 440 с.
6. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.
7. Міллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. К. : Наукова думка, 1998. – 159 с.
8. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.

Практичне заняття № 9-10.

ТЕМА: СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПАСИВАМИ І АКТИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.

Мета практичного заняття: засвоєння основних елементів системи управління пасивами на активами комерційного банку на мікроекономічному рівні.

Питання для обговорення:

1. Формування ресурсної бази банку. Методи оцінювання достатності власного капіталу банку. Методи управління капіталом банку.
2. Методи управління залученими коштами банку. Особливості управління запозиченими коштами банку.
3. Вибір критеріїв для диверсифікації позик. Встановлення лімітів кредитування і моделювання загальної структури портфеля.
5. Контроль якості кредитного портфеля і корегування його структури на основі системи коефіцієнтів.

Теми рефератів

1. Формування ресурсного потенціалу комерційних банків та їх значення для забезпечення стійкості їх положення на фінансовому ринку.
2. Загальна характеристика капіталу банку та його значення у забезпеченні його фінансової стійкості.
3. Методи управління залученими коштами банку та ефективність їх застосування у практичній діяльності.
4. Управління запозиченими коштами банку та особливості його організації в умовах ринкового господарювання.
5. Порядок формування і використання обов'язкових резервів та його ефективність для забезпечення фінансової стійкості банків.

Рекомендована література:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Положення про порядок регулювання діяльності банків України. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001.
3. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.
4. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / Пер. з англ.. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
5. Гегенхамер Управління банками, що знаходяться в скрутному фінансовому становищі. – К.: Varents group LLC, 1999. – 8 с.

6. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.
8. Синки Джозеф Мл. Управление финансами в коммерческом банке: Пер. с англ. - М.: Catalaxy, 1994. – 712 с.

Змістовий модуль 2. Монетарне регулювання центральним банком фінансової стійкості банків

Практичне заняття № 11-13.

ТЕМА: ІНСТРУМЕНТИ МОНЕТАРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Мета практичного заняття: вивчення основних інструментів монетарного впливу центрального банку на стійкість положення банків на грошовому ринку.

Питання для обговорення:

1. Облікова політика НБУ та її вплив на активність комерційних банків.
2. Операції рефінансування центробанку як напрям підтримки ліквідності банків.
3. Формування валютного курсу та його вплив на фінансовий стан комерційних банків
4. Нормативне регулювання діяльності комерційних банків: суть та значення.

Теми рефератів

1. Політика управління ліквідністю та банківськими резервами та ефективність її провадження в Україні.
2. Державне регулювання у сфері забезпечення фінансової стійкості комерційних банків в Україні.
3. Регулятивний вплив НБУ на фінансову стійкість комерційних банків.
4. Банківський нагляд НБУ та режим фінансового оздоровлення: практика провадження та напрями оптимізації.
5. Нормативне регулювання діяльності комерційних банків в Україні та можливі напрями диференціації економічних нормативів.

Рекомендована література:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Постанова Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 зі змінами і доповненнями від 19.03.2003.

3. Положення про порядок регулювання діяльності банків України. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001.

4. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.

5. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / Пер. з англ.. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.

6. Заруба О.Д. Фінансовий менеджмент у банках: Навч. посібник. К.: Знання, 1997.- 172 с.

7. Жарковская Е.П. Банковское дело: Учебник – 3-е изд., испр. и доп. - М.: Омега – Л, 2005. 440 с.

8. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.

9. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.

Практичне заняття № 14-15.

ТЕМА: РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ.

Мета практичного заняття: вивчення основних заходів регулятивного впливу центрального банку на фінансову стійкість банків на ринку фінансових послуг

1. Державне регулювання у сфері забезпечення фінансової стійкості банків.
2. Нормативне регулювання діяльності комерційних банків: суть та значення.
3. Банківський нагляд та контроль за станом фінансової стійкості банків на грошовому ринку.
4. Режим фінансового оздоровлення банків: а) примусові; б) непримусові заходи впливу.

Теми рефератів

1. Сутність та значення державного регулювання для забезпечення фінансової стійкості банківської системи.
2. Регулятивний вплив НБУ на активність комерційних банків та основні заходи щодо підтримання стабільності банківської системи в Україні.
3. Оцінка стану дотримання комерційними банками обов'язкових нормативів в Україні.
4. Заходи НБУ примусового і не примусового характеру та ефективність їх застосування у сфері забезпечення фінансової стабільності банків.

Рекомендована література:

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.1999.
3. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Постанова Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 зі змінами і доповненнями від 19.03.2003.
4. Положення про порядок регулювання діяльності банків України. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001.
5. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.
6. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник. - К.: Видавничий центр “Академія, 2001. – 320 с. (Альма-матер).
7. Гегенхамер Управління банками, що знаходяться в скрутному фінансовому становищі. – К.: Varents group LLC, 1999. – 8 с.
8. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.
9. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Економічна сутність фінансової стійкості банків та фактори впливу на неї

1.1 На Вашу думку, під фінансовою стійкістю банків на грошовому ринку слід розуміти:

- а) спроможність банку погашати свої грошові зобов'язання у чітко визначений строк;
- б) здатність банку забезпечувати виконання своїх функцій у межах безумовного дотримання параметрів та нормативів банківської справи;
- в) такий стан усієї сукупності фінансових відносин комерційного банку, що забезпечує його безперервне функціонування та поступальний розвиток;
- г) здатність банку своєчасно та в повному обсязі розраховуватись за своїми зобов'язаннями, що випливають із торгових, кредитних або інших операцій грошового характеру.

1.2. До внутрішніх чинників, що визначають фінансову стійкість банку на грошовому ринку слід віднести:

- а) структура активів, фінансовий стан банку;
- б) зловживання власників банку, керівництва, персоналу, клієнтів;
- в) стан ринку кредитів та депозитів;
- г) рівень внутрішньої політичної стабільності країни;
- д) політика відносин з клієнтами та діловими партнерами;
- е) наявність стратегічної програми розвитку.

1.3. До зовнішніх факторів, які впливають на стійкість положення банків на фінансовому ринку належать:

- а) стан маркетингу і реклами;
- б) імідж країни на світовій арені;
- в) методик оцінки кредитоспроможності, аналізу фінансового стану клієнтів;
- г) повнота установчих та внутрішніх документів банку, їх відповідність чинному законодавству;
- д) новації та відкриття;
- е) довіра суспільства до банків.

1.4. Основними принципами функціонування фінансово стабільного банку є:

- а) принцип правової досконалості;
- б) принцип прибуткової діяльності;
- в) принцип структурної та функціональної мобільності;

- г) принцип формування дохідного кредитного портфеля;
- д) принцип задовільності фінансового стану;
- е) принцип наявності мети, політики та стратегії.

1.5. З огляду на необхідність визначення класу банку-емітента при нарахуванні резервів на відшкодування можливих збитків від операцій з цінними паперами виокремлюють такі критерії:

- а) наявність перспективного бізнес-плану;
- б) відмінна ділова репутація керівництва;
- в) прибутковість/збитковість;
- г) кількість років з часу державної реєстрації;
- д) наявність повністю позитивного висновку за останні три роки діяльності;
- е) виконання нормативів капіталу; ліквідності, ризику, міжбанківських операцій, інвестиційних операцій, валютної позиції.

1.6. Для визначення класу банку при формуванні та використанні резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків використовують такі класифікаційні ознаки:

- а) перевищення власного капіталу суми статутного та резервного фондів;
- б) характер щорічного аудиторського висновку;
- в) виконання зобов'язань у минулому;
- г) характер виданих та отриманих міжбанківських кредитів;
- д) якість активів та пасивів;
- е) відсутність фактів невиконання (несвоєчасного виконання) зобов'язань за кредитними угодами.

Тема 2. Основи організації управління фінансовою стійкістю банків

2.1. Система управління фінансовою стійкістю банків включає наступні складові елементи:

- а) аналіз дотримання банком сукупності економічних нормативів;
- б) дотримання обов'язкових нормативів, встановлених центробанком;
- в) оцінка збалансованості активних і пасивних операцій за сумами і строками;
- г) управління активами відповідно до факторів попиту на ліквідні кошти;
- д) оцінка кількісних і якісних параметрів кредитних операцій банку;
- е) диверсифікація структури кредитного портфеля і встановлення лімітів кредитування.

2.2. До основних завдань управління фінансовою стійкістю банку слід віднести:

- а) максимізація загального рівня доходу від активних операцій;

б) забезпечення прибутковості банку та його конкурентноздатності на фінансовому ринку;

в) забезпечення ліквідності активів банків і підтримання належного рівня його платоспроможності;

г) виконання обов'язкових нормативів, встановлених Центробанком;

д) управління кредитним портфелем банку та забезпечення його дохідності;

е) забезпечення належного рівня платоспроможності комерційного банку.

2.3. Підберіть правильне визначення щодо застосування нормативів ліквідності:

1. Норматив миттєвої ліквідності а) використовується для контролю за здатністю банку виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок активів

2. Норматив поточної ліквідності б) використовується для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань

3. Норматив короткострокової ліквідності в) використовується для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку

2.4. До складових елементів управління активами і пасивами банку слід віднести:

а) регулювання грошових потоків у рамках сукупного банківського портфеля;

б) структурування банківського балансу у відповідності до обраної банком стратегії і тактики;

в) управління активами відповідно до факторів попиту, що пред'являються на ліквідні кошти;

г) розрахунок і регулювання ліквідної позиції на основі спеціального групування активів і пасивів банківського балансу;

д) управління фінансовими потоками банку;

е) розрахунок ліквідної позиції комерційного банку.

2.5. Згрупуйте банківський портфель у відповідності до методу управління грошовими потоками за такими напрямками:

Залучені ресурси

Спрямування потоків

1. Субординована заборгованість, капітал банку

а) кредити та фінансовий лізинг, надані клієнтам, цінні папери в портфелі банку на інвестиції

2. Кореспондентські рахунки банків, кошти до запитання клієнтів

б) депозити та кредити надані іншим банкам, цінні папери в портфелі банку

- | | |
|---|--|
| 3. Депозити та кредити банків, кошти до запитання клієнтів, кредити, отримані від НБУ | на продаж
в) готівка в касі, кошти на рахунках в НБУ та інших банках |
| 4. Строкові депозити клієнтів, кредити, отримані від фінансових організацій | г) інвестиції капіталу в асоційовані, дочірні компанії, матеріальні і нематеріальні активи |

2.6. Забезпечення попиту клієнтів банку на грошові кошти у відповідності до факторів попиту відбувається за рахунок:

- а) наявності в активах банку певної суми безпосередньо в ліквідній формі;
- б) довгострокових інвестиційних вкладень банків;
- в) коштів банку, розміщених на ринку цінних паперів;
- г) вкладень банку у високодохідні державні цінні папери;
- д) короткострокових вкладень в інших банках і ліквідних паперів, здатних приносити дохід;
- е) можливостей залучення коштів на міжбанківському ринку і у центральному банку.

Тема 3. Системи та методи оцінки фінансової стійкості банків

3.1. Для визначення фінансової стійкості банку на основі коефіцієнтного методу застосовують такі основні коефіцієнти:

- а) коефіцієнти, що характеризують структуру активів банку;
- б) показники кредитної діяльності банку;
- в) показники капіталу банку;
- г) коефіцієнти, що відображають структуру зобов'язань банку;
- д) показники прибутковості банку;
- е) коефіцієнти загального фінансового стану банку.

3.2. До основних методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків відносять:

- а) коефіцієнтний метод;
- б) логарифмічний спосіб;
- в) факторний аналіз;
- г) бально-рейтинговий метод;
- д) інтегральний спосіб;
- е) метод визначення загальної фінансової стійкості банків.

3.3. Основна суть методу загального фонду коштів полягає у наступному:

- а) формується загальний фонд коштів комерційного банку з метою розміщення його у високодохідні активи;

б) підставляються розрахункові величини ресурсів комерційного банку та ресурси, що розміщені в активи;

в) всі ресурси комерційного банку (як власні, так і залучені) є сукупним єдиним джерелом активних операцій;

г) оптимізація трансформації короткострокових ресурсів банку у довгострокові активи з метою максимізації прибутку;

д) жоден із варіантів не відповідає.

3.4. Згідно із застосуванням методу управління ліквідністю банку, а саме розподілу активів:

а) чітко ув'язуються різні види вкладень банку із видами залучених ресурсів;

б) збалансовується структура активів комерційного банку з метою отримання прибутку;

в) структурується та збалансовується кредитно-інвестиційний портфель комерційного банку з метою максимізації прибутку;

г) оптимізується робота банку щодо залучення ресурсів з метою формування високодохідної ресурсної бази;

д) жоден із варіантів не відповідає.

3.5. Головною концепцією інтегрального методу визначення фінансової стійкості комерційного банку є:

а) обчислення показників, що характеризують фінансовий стан та дохідність конкретної установи;

б) обчислення базових коефіцієнтів, котрі характеризують поточний стан банку та їх зважування на відповідні вагові коефіцієнти;

в) визначення узагальнюючої оцінки фінансового стану конкретного банку з метою порівняння з іншими банківськими установами;

г) визначення фінансового стану комерційного банку на основі порівняльного аналізу загальних показників станом на певну звітну дату;

д) жоден із варіантів не відповідає.

3.6. Концепція факторного аналізу полягає у наступному:

а) визначення можливих чинників, що безпосередньо впливають на стійкість фінансового положення комерційного банку на ринку;

б) вимірювання фінансової стійкості комерційного банку обчислити достатньо складно, але можна непрямим чином оцінити її та зафіксувати значення цього параметру;

в) застосування у діяльності банку заходів щодо подолання негативних чинників впливу на фінансову стійкість банків як на макро- так і макрорівнях;

г) агрегування базової інформації про фінансовий стан конкретного комерційного банку з метою порівняння з іншими банками;

д) жоден із варіантів не відповідає.

Тема 4. Стратегія управління пасивами і активами комерційного банку

4.1. Кредитний потенціал комерційного банку формується за рахунок таких джерел:

- а) основні фонди;
- б) строкові депозити;
- в) кошти до запитання;
- г) недепозитні форми залучення ресурсів;
- д) нематеріальні активи;
- е) довгострокові кредити центрального банку;
- є) всі перелічені вище.

4.2. У банківській практиці застосовують такі методи обчислення вартості власного капіталу банку, а саме:

- а) метод балансової вартості;
- б) метод „регулюючих банківських процедур”;
- в) спосіб обчислення кількісних параметрів власного капіталу банку та його адекватності;
- г) метод ринкової вартості;
- д) метод визначення достатності капіталу банку;
- е) метод порівняльного аналізу показників.

4.3. Основними методами управління капіталом комерційного банку у практичній діяльності є:

- а) метод поповнення капіталу банку;
- б) метод внутрішніх джерел;
- в) метод фінансового лівериджу;
- г) метод експертних оцінок;
- д) метод зовнішніх джерел поповнення капіталу;
- е) оцінка найприйнятніших джерел поповнення капіталу банку.

4.4. Основними особливостями управління запозиченими коштами комерційного банку є:

- а) висока чутливість до змін ринкової відсоткової ставки;
- б) значний вплив на вибір банку щодо недепозитних джерел облікової ставки центрального банку;
- в) достатня гнучкість управління та можливість маневрування щодо визначення потреби в недепозитних ресурсах;
- г) неможливість застосування банком цінових методів управління;
- д) короткостроковий характер операцій запозичення;

е) спроможність банку щодо підтримання відповідного рівня ліквідності.

4.5. Використання коштів резерву на покриття можливих втрат за активними операціями комерційний банк може здійснювати за такими напрямками:

- а) відшкодування збитків за основним кредитним боргом, стягнення якого є неможливим;
- б) списання прострочених процентів;
- в) покриття збитків від своєї господарської діяльності;
- г) підтримання загальної ліквідності та фінансової стійкості на фінансовому ринку;
- д) забезпечення стабільності роботи банків;
- е) покриття збитків попереднього періоду.

4.6. Основними видами резервів, що призначені для забезпечення фінансової стійкості та формуються комерційними банками є:

- а) резерв під дебіторську заборгованість;
- б) обов'язкові резерви банківської системи;
- в) резерв під операції з цінними паперами;
- г) резерв за кредитними операціями;
- д) загальні резерви;
- е) резерви для забезпечення фінансової стійкості банку та підтримання загальної ліквідності;
- є) резерв під міжбанківські розрахунки через систему VIZA.

Тема 5. Інструменти монетарного регулювання банківської діяльності

5.1. Контроль за рівнем кредитного ризику забезпечується виконанням наступних нормативів:

- а) Н7;
- б) Н8;
- в) Н9;
- г) Н10;
- д) всі відповіді вірні.

5.2. Регулювання діяльності банків – це:

- а) система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банків;
- б) сукупність форм та методів впливу державних установ та організацій, спрямованого на підтримання стабільності банківської системи;
- в) сукупність інструментів грошово-кредитного регулювання;

5.3. Надання кредитів Центральним банком відноситься до таких державних інструментів антикризового управління, як:

- а) фінансові інструменти;
- б) операційні інструменти;
- в) структурні інструменти;
- г) відповідь а і б вірні;
- д) немає вірної відповіді.

5.4. Зниження норм обов'язкового резервування відноситься до таких державних інструментів антикризового управління, як:

- а) фінансові інструменти;
- б) операційні інструменти;
- в) структурні інструменти;
- г) відповідь а і б вірні;
- д) немає вірної відповіді.

5.5. Регулювання облікової ставки відноситься до таких державних інструментів антикризового управління, як:

- а) фінансові інструменти;
- б) операційні інструменти;
- в) структурні інструменти;
- г) відповідь а і б вірні;
- д) немає вірної відповіді.

5.6. Банківські кризи залежно від їх масштабу та ступеня дестабілізуючого впливу на економіку можна поділити на такі види:

а) кризи на макроекономічному рівні; кризи, що характеризуються повномасштабною бюджетно-фінансовою дестабілізацією;

б) кризи на міжгалузевому рівні; кризи на рівні конкретних банків; кризи на рівні корпоративних груп; кризи на макроекономічному рівні; міждержавні кризи банківської галузі;

в) кризи на макроекономічному рівні; кризи, що поширюються на мікроекономічному рівні;

г) кризи на міжгалузевому рівні; кризи на рівні конкретних банків; кризи на рівні корпоративних груп; міждержавні кризи банківської галузі;

д) кризи на макроекономічному рівні; кризи, що поширюються на мікроекономічному рівні; кризи, що характеризуються повномасштабною бюджетно-фінансовою дестабілізацією.

Тема 6. Регулювання центральним банком діяльності банківських установ для забезпечення їх фінансової стійкості

6.1. Правова інфраструктура державного регулювання у сфері забезпечення фінансової стійкості банків включає розробку положень щодо:

- а) ідентифікації понять банку та клієнта;

- б) вимог щодо пруденційного ведення справ;
- в) права ведення перевірки на місцях;
- г) встановлення процедур отримання ліцензій, відкриття філій, дозволу на зміну структури власності;
- д) права накладання арешту, закриття банківської установи, визначення ризиків і процедур управління ними;
- е) встановлення оптимальних співвідношень між регулюванням банківського сектора і рівнем самостійності та саморегулювання конкретного банку.

6.2. До основних завдань банківського регулювання та нагляду в Україні слід віднести:

- а) забезпечення прибутковості та дохідності банківських установ;
- б) кредитне забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності у відповідності до пріоритетних напрямів державної підтримки підприємництва;
- в) забезпечення стабільності та надійності банківської системи;
- г) захист інтересів вкладників банків від неефективного банківського управління;
- д) створення конкурентного середовища у банківському секторі;
- е) забезпечення відкритості політики і діяльності кожного окремого банку.

6.3. Головними завданнями банківського нагляду та контролю за фінансовою стійкістю банків на грошовому ринку є:

- а) проведення скоординованої зваженої та послідовної політики банківського нагляду;
- б) прогнозування і своєчасне реагування на зміни в банківському секторі;
- в) пруденційне регулювання діяльності банків;
- г) адекватне реагування на порушення, допущені в діяльності банків;
- д) захист інтересів вкладників і кредиторів;
- е) забезпечення фінансової стійкості банків.

6.4. До заходів впливу, які застосовує НБУ з метою стабілізації роботи комерційних банків слід віднести:

- а) заходи попереднього реагування;
- б) комплекс штрафних заходів;
- в) примусові заходи впливу;
- г) комплекс санаційних заходів;
- д) заходи реорганізації та реструктуризації банків;
- е) зупинення або обмеження дії ліцензій.

6.5. При переведенні банківської установи в режим фінансового оздоровлення до неї НБУ застосовує такі заходи, спрямовані на:

- а) часткову або повну заборону на проведення активних операцій;

- б) ліквідацію збиткових філій;
- в) реалізацію заставленого майна;
- г) збільшення розміру статутного фонду;
- д) зниження заробітних плат працівникам, витрат на капітальний та поточний ремонт, рекламу тощо;
- е) погашення простроченої дебіторської заборгованості.

6.6. На стадії радикального втручання в діяльність проблемних банків вживаються такі заходи:

- а) надаються пільгові кредити;
- б) встановлюється режим фінансового оздоровлення;
- в) відкликаються ліцензій на здійснення банківських операцій;
- г) ліквідація;
- д) залучаються іноземні інвестиції;
- е) здійснюється розміщення цінних банківських паперів на фінансовому ринку.

ПЕРЕЛІК ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ПИТАНЬ

1. Забезпечення стійкості комерційних банків на грошовому ринку та її значення в сучасних умовах.
2. Економічна сутність фінансової стійкості банків та її значення для організації грошово-кредитних відносин.
3. Взаємозв'язок поняття фінансової стійкості банку з іншими економічними категоріями.
4. Фактори, що визначають фінансову стійкість комерційних банків та їх загальна характеристика.
5. Зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість комерційного банку та їх значення.
6. Внутрішні чинники, що визначають стійкість положення комерційного банку на ринку.
7. Принципи забезпечення функціонування фінансово стабільного банку.
8. Якісні і кількісні критерії оцінювання фінансової стійкості банків та їх загальна характеристика.
9. Загальна характеристика фінансового стану комерційних банків в Україні.
10. Основні складові елементи системи управління стабільністю банку в умовах ринкового господарювання.
11. Комплексна оцінка дотримання банком сукупних економічних нормативів як основний елемент системи управління фінансовою стійкістю банків на мікроекономічному рівні.
12. Організація управління активами і пасивами банку у механізмі забезпечення їх фінансової стійкості на грошовому ринку.
13. Основні методи управління пасивами і активами та їх загальна характеристика.
14. Розрахунок і регулювання ліквідної позиції банку на основі спеціального групування активів і пасивів банківського балансу.
15. Управління банківськими активами відповідно до факторів попиту, що пред'являється на ліквідні кошти.
16. Регулювання грошових потоків у рамках сукупного банківського портфеля.
17. Загальна характеристика організації управління кредитним портфелем

комерційного банку та його значення для підтримання його стійкості.

18. Методологічні засади оцінювання фінансової стійкості банків на грошовому ринку.

19. Сутність коефіцієнтного аналізу оцінювання фінансової стійкості банку та його значення у банківській діяльності.

20. Основи розрахунку фінансової стійкості банків на основі інтегрального способу визначення ліквідності.

21. Бально-рейтингова оцінка діяльності банку та його характеристика.

22. Факторний аналіз фінансового стану банку та методика його провадження.

23. Загальна характеристика методів управління ліквідністю комерційного банку та їх вплив на фінансовий стан.

24. Порівняльна характеристика методів оцінки фінансового стану та визначення фінансової стійкості комерційних банків.

25. Формування ресурсного потенціалу комерційних банків та їх значення для забезпечення стійкості їх положення на фінансовому ринку.

26. Загальна характеристика капіталу та його значення у забезпеченні фінансової стійкості банку.

27. Методи оцінювання та визначення достатності власного капіталу банку.

28. Управління капіталом банку та методи його провадження.

29. Характеристика методів управління залученими коштами банку та ефективність їх застосування у практичній діяльності.

30. Управління запозиченими коштами банку та особливості його організації в умовах ринкового господарювання.

31. Порядок формування і використання обов'язкових резервів та його значення для забезпечення фінансової стійкості банків.

32. Теоретичні засади організації внутрішнього управління активами банку та основні цілі його провадження.

33. Загальна характеристика етапів управління кредитним портфелем комерційного банку та ефективність їх провадження у практиці вітчизняних банків.

34. Диверсифікація позик як складова управління кредитним портфелем комерційного банку.

35. Визначення дохідності кредитного портфеля та методи ціноутворення за кредитами.

36. Порядок формування резервів для покриття можливих втрат від активних операцій та його значення для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

37. Сутність та значення державного регулювання для забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

38. Регулятивний вплив НБУ на активність комерційних банків та основні заходи щодо підтримання стабільності банківської системи в Україні.

39. Режим фінансового оздоровлення банків: примусові та не примусові заходи впливу.

40. Оцінка стану дотримання комерційними банками обов'язкових нормативів в Україні.

41. Заходи НБУ примусового і не примусового характеру та ефективність їх застосування у сфері забезпечення фінансової стабільності банків.

ГЛОСАРІЙ

Банківський баланс – це бухгалтерський баланс, який відбиває стан активів, пасивів та власного капіталу у грошовій формі на певну дату.

Кредитоспроможність - це спроможність банку прийняти на себе кредит без загрози бути перевантаженим позиковими коштами і розраховуватись по ньому повністю і у строк.

Ліквідність банку - це здатність забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, що визначається збалансованістю між сумами і строками погашення розміщення активів за сумами і строками виконання зобов'язань банку.

Надійність банку - це здатність банку забезпечувати виконання своїх функцій у межах безумовного дотримання параметрів та нормативів банківської справи, встановлених національним законодавством та світовим досвідом.

Обов'язкові резерви – це частка (норма у процентах) банківських депозитів та інших пасивів, отриманих банком з інших джерел, яка згідно із чинним законодавством або встановленими нормативними актами має зберігатись у формі касової готівки комерційних банків та їхніх депозитів у центральному банку.

Платоспроможність - це здатність банку своєчасно та в повному обсязі розраховуватись за своїми зобов'язаннями, що впливають із торгових, кредитних або інших операцій грошового характеру.

Прибутковість акціонерного капіталу (ROE) - показник, що характеризує відношення чистого прибутку до акціонерного капіталу.

Прибутковість банківських активів (ROA) - це показник, що характеризує співвідношення чистого прибутку банку (прибутку після оподаткування) й активів банку.

Процентна маржа (SPRED) - показує, наскільки успішно банк виконує функцію посередника між вкладниками та позичальниками і наскільки гостра конкуренція на грошовому ринку, учасником якого є установа банку.

Регулювання діяльності банків – це система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.

Режим фінансового оздоровлення банків - це система непримусових та примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності й платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

Фактори фінансової стійкості комерційних банків - це певні рушійні сили, що сприяють безпеці банку та його стабільному розвитку, або, навпаки, виступають причинами їх проблемності.

Фінансова звітність банку - це система взаємопов'язаних узагальнених показників, що відображають фінансовий стан та результати діяльності банку за

звітний період. Вона складається з допомогою підрахування, групування і спеціального оброблення даних поточного бухгалтерського обліку.

Фінансова стійкість комерційного банку - це його спроможність з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком реалізовувати свої функції на ринку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 р.
2. Закон України “Про Національний банк України” від 20.05.1999.
3. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Постанова Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 зі змінами і доповненнями від 19.03.2003.
4. Положення про порядок регулювання діяльності банків України. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001.
5. Положення НБУ „Про структуру системи банківського нагляду Національного банку України та його повноваження щодо адекватного реагування на порушення в діяльності комерційних банків України”: Постанова НБУ № 380 від 17.11.1997.
6. Положення „ Про планування та порядок проведення інспекційних перевірок”: Постанова НБУ № 276 від 17.07.2001.
7. Положення „Про застосування Національним банком України до банків та інших фінансово-кредитних установ заходів впливу за порушення банківського законодавства”: Постанова НБУ № 215 від 26.05.2000.
8. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Геленко, С.Л. Роголь та ін.; За ред. О.А. Кириченка. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес. 2002.- 438 с.
9. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту / Пер. з англ.. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
10. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник. - К.: Видавничий центр “Академія, 2001. – 320 с. (Альма-матер).
11. Гегенхамер Управління банками, що знаходяться в скрутному фінансовому становищі. – К.: Varents group LLC, 1999. – 8 с.
12. Заруба О.Д. Фінансовий менеджмент у банках: Навч. посібник. К.: Знання, 1997.- 172 с.
13. Жарковская Е.П. Банковское дело: Учебник – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Омега – Л, 2005. – 440 с.
14. Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків: Навч. посібник К.: Знання, 1996. 120 с.
15. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с. – Бібліограф.: с. 264-285.

16. Малахова О.Л. Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання: Навчальний посібник. - Тернопіль: Вектор, 2015. – 310 с.
17. Міллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. К. : Наукова думка, 1998. – 159 с.
18. Мишкін, Фредерік С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. С. Панчишин, А. Стасишин, Г. Стеблій. – К.: Основи, 1999. – 963 с.
19. Мороз А.Н. Финансовая устойчивость коммерческого банка. К.: КГЭУ, 1996. – 56 с.
20. Примостка Л.О. Банківський менеджмент. Хеджування фінансових ризиків: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 316 с.
21. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. - 468 с.
22. Синки Джозеф Мл. Управление финансами в коммерческом банке: Пер. с англ. – М.: Каталаху, 1994. – 712 с.
23. Шіфман Генрі. Юридичні заходи щодо управління платоспроможністю банків в країнах з перехідною економікою. – К.: Світовий банк, 1999. – С. 14

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

В процесі вивчення дисципліни “Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання” використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студента: поточне тестування та опитування; підсумкове тестування по кожному змістовому модулю; ректорська контрольна робота; оцінювання виконання КПЗ; екзамен.

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “Управління фінансовою стійкістю банку і монетарне регулювання” визначається як середньозважена величина, в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Шкала оцінювання:

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов’язковим повторним курсом)

Основна форма підсумкового контролю – екзамен. Умовою допущення до екзамену є обов’язкове виконання на позитивну оцінку всіх завдань що передбачаються планом.

Знання студента оцінюються відповідно від 90 – 100 балів, що відповідають таким вимогам:

- розгорнутий, вичерпний, поглиблений виклад змісту даного питання;
- здатність при відповіді використовувати знання та основні термінологічні пояснення, набуті з вивчення курсу та інших спеціалізованих дисциплін;
- самостійність при узагальненні теоретичних знань та практичних висновків;
- вміння достатньо глибоко та доступно висвітлити основи управління фінансовою стійкістю банків та його складових;
- знання базових фундаментальних питань монетарного регулювання в частині забезпечення фінансової стійкості банків.

Відповідь студента від 75 – 89 балів – оцінюється, якщо:

При відповіді на найвищий бал не висвітлений хоча б один з пунктів, вказаних вище або якщо при викладанні відповіді студентом припущені помилки.

Відповідь студента від 60 – 74 балів – оцінюється, якщо:

1. При відповіді на найвищий бал не дана відповідь на два і більше пунктів вище перерахованих.

2. При відповіді на питання допущені значні помилки під час викладання теоретичних аспектів і здійсненні практичних узагальнень.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

О.Л. Малахова

*МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
з вивчення дисципліни*

***“УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ БАНКУ І МОНЕТАРНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ”***

ТЕРНОПІЛЬ 2018 р.